

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vzájemné oslovování v rodině
Ways of referring to other family members

Simona Choutková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Eva Hájková, CSc.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B ČJ-NJ

2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Vzájemné oslovování v rodině vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Kutná Hora, 19. 4. 2017

.....

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Evě Hájkové, CSc., za cenné rady a připomínky při vedení této bakalářské práce. Zároveň bych chtěla poděkovat všem respondentům za jejich pomoc.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá vzájemným oslovováním mezi rodinnými příslušníky v běžné komunikaci bez ohledu na konkrétní komunikační situace. Nejprve v teoretické části definujeme pojem oslovení a dále se věnujeme pojmům z oblasti onomastiky, které jsou relevantní pro naši práci. Pro náš výzkum jsme zvolili dotazníkové šetření a na základě získaných materiálů v praktické části analyzujeme získaná příbuzenská pojmenování a přezdívky.

KLÍČOVÁ SLOVA

onomastika, antroponymum, oslovení, rodné jméno, přezdívka, příbuzenské pojmenování

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with ways of addressing other family members in a day-to-day communication. The theoretical part of the thesis defines the term „addressing“ and other relevant terms from the field of onomastics. A questionnaire survey was used to obtain data on addressing and nicknames, which are further analysed in the empirical part of the thesis.

KEYWORDS

onomastics, antroponym, addressing, birth name, nickname, addressing of relatives

OBSAH

1	ÚVOD	6
2	TEORETICKÁ ČÁST	8
2.1	Oslovení.....	8
2.2	Onomastika.....	11
2.2.1	Antroponomastika	12
2.2.1.1	Antroponymum.....	13
2.2.1.2	Rodné (křestní) jméno	14
2.2.1.3	Hypokoristikon	14
2.2.1.4	Přezdívky	16
2.2.1.5	Příbuzenská pojmenování.....	18
2.2.1.6	Vokativ hypokoristik zakončených na – i (y).....	18
2.2.1.7	Vulgarismy	19
3	PRAKTICKÁ ČÁST	20
3.1	Charakteristika výzkumu	20
3.2	Oslovování rodičů.....	23
3.2.1	Věková kategorie od 14 do 22 let.....	23
3.2.2	Věková kategorie od 23 do 35 let.....	29
3.2.3	Věková kategorie od 36 do 50+	33
3.3	Oslovování mezi rodiči.....	36
3.4	Oslovování sourozenců.....	37
3.5	Přezdívky v rámci rodiny	38
3.6	Jaké oslovení Vám vadí?	45
4	ZÁVĚR	55
5	SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	58
6	SEZNAM PŘÍLOH.....	59

1 ÚVOD

Právo i povinnost každého občana České republiky je mít rodné jméno a příjmení. Jaké jméno ale ponese, není naše volba. Příjmení zdědíme po našich rodičích a rodné jméno je nám rodiči vybráno. Vyrůstáme tedy se jménem, které nám bylo přiděleno a pod kterým se nyní budeme prezentovat. Ať už své jméno máme rádi, nebo ne, je součástí našeho každodenního života a toho, kým jsme. Rodné jméno jako takové nás ale nijak necharakterizuje, pouze identifikuje v rámci platně sociálně-právního systému.¹ „*Abychom porozuměli konkrétnímu rodnému jménu ve vztahu k pojmenovanému objektu, musíme se seznámit s jeho nositelem.*“²

Ač je seznam rodných jmen obsáhlý a stále se zvětšuje, není stejně možné, aby každý člověk měl své vlastní originální jméno, které nemá žádného jiného nositele. Rodné jméno a příjmení v té podobě, ve které je zaneseno v matričním dokladu, jsme povinni užívat v jakémkoliv úředním styku. V každodenním životě, v rodinném a přátelském prostředí, jsme však již od našeho narození oslovováni spíše různými obměnami našich jmen neboli hypokoristiky. Ten, kdo nás oslovuje, tak vyjadřuje určitý vztah k nám samotným, dává oslovení nějaké expresivní zabarvení, ať už kladné (*Barunko*) nebo záporné (*Baruno*). Různé varianty jmen také slouží k lepší identifikaci jedince, např. pokud otec i syn nesou stejné jméno *Petr*, otec bývá např. oslovován jako *Petr* a syn jako *Péťa*, aby se odlišilo, ke komu naše výpověď směřuje.

Rodné jméno však není to jediné, co nás identifikuje. Každý ve svém životě vystupuje v několika sociálních rolích a podle nich může být také pojmenováván a oslovován. Tou základní sociální skupinou, kterou jsme součástí, je rodina. Kromě různých hypokoristik tvořených z našeho jména tedy můžeme být oslovováni i naším rodinným statusem (*mami, táto, synu*).

Předmětem naší práce jsou oslovení, se kterými se setkáváme a která používáme v rámci své nejbližší rodiny. Za nejbližší rodinu zde považujeme rodiče, ať už vlastní nebo nevlastní, a sourozence.

V teoretické části si objasníme základní pojmy z oblasti onomastiky, s nimiž budeme v našem výzkumu pracovat. Následuje část praktická, jejíž součástí je charakteristika výzkumu a sběru dat. Získaná data jsou následně zpracována a analyzována.

¹ KNAPPOVÁ, M. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha: Academia, 1989, s. 6.

² Tamtéž.

Za cíl si klademe podat aktuální přehled příbuzenských pojmenování, domácích podob jmen a přezdivek, která se v rodině používají napříč třemi věkovými generacemi, a zjistit, zda se způsoby oslovení mění. Podrobněji se také zabýváme relativně novodobým trendem oslovování rodičů jménem, tvořením přezdívek v rámci rodiny a nakonec také spokojeností s oslovenými, se kterými se v rodině setkáváme.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Oslovení

Honzo, tati, pane doktore, pane řediteli, pane řidiči, člověče, ty vole... Se všemi těmito oslovenými se může setkat jeden jediný člověk za jeden jediný den. Každý jedinec totiž zastává ve společnosti několik sociálních rolí – je partnerem, rodičem, zaměstnancem/zaměstnavatelem, zákazníkem v obchodě, kamarádem, ... Je tedy oslovován různě v závislosti na tom, kterou sociální roli v daný moment zastává.

Oslovení používáme tehdy, když chceme s někým navázat komunikační kontakt. „*Podoba oslovení se řídí potřebou vyjádřit zdvořilost, sympatie nebo důvěrnost, nebo naopak nadřazenost a odstup, popřípadě pohrdání.*“³

V našem životě asi nejvíce oslovujeme právě nejbližší rodinné příslušníky, se kterými sdílíme jednu domácnost a s nimiž tím pádem den co den komunikujeme. Jedná se o oslovování nám blízkých osob, používáme tedy tzv. důvěrná oslovení. Je běžné, že pro jednoho člena používáme více oslovení a podobu daného oslovení uzpůsobujeme buď určité komunikační situaci (např. když něco potřebuji, oslovím matku *maminko*, v běžné komunikaci oslovuji *mami*), nebo se oslovení může měnit v průběhu života (např. malé dítě oslovuje matku *mamí*, v dospělosti pak *mamko*).

S pojmem oslovení se v odborných publikacích nesetkáváme jako se samostatným pojmem, ale většinou v souvislosti se zdvořilostí nebo vokativem.⁴ Oslovení definuje například Josef Mistrík: „*Oslovení je výzva směrem k percipientovi, se kterým navazujeme komunikaci. Oslovení se vyskytuje v mluvených projevech (se zřetelem na proxemiku mezi partnery), ale i v písemných projevech (v soukromých i úředních písemnostech). Problematika oslovení v mluvené komunikaci je náročnější než v písemné. V mluvené komunikaci je rozhodující nejen jazykově-stylistická forma, ale i její ústní realizace, spojená s mnohými faktory jako je prostředí, kontakt spojený s proxemikou, s plastikou (pohyby) těla, gestikulací, mimikou, reakcemi partnera, zatímco při písemném oslovení zmíněné faktory dané situací a prostředí odpadají. V obou případech je však společný moment, který je daný vztahem mezi komunikanty (soukromý nebo oficiální dialog). Oslovení jako specifický prostředek stylistiky řeči vždy znamená přiblížení emitenta k percipientovi. Přiblížení může*

³ KARLÍK, P., M. NEKULA, Z. RUSÍNOVÁ a M. Grepl. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2012, s. 678.

⁴ KARLÍK, P., M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ, ed. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2002.

*mít pozitivní, ale i negativní charakter. Ve smyslu toho se realizuje výběr výrazových prostředků (eufemizmy, deminutiva, meliorativa, dysfemizmy apod.). Stylistika oslovení je nejsilnější signál, kterým se upravuje dialog.*⁵

V systému oslovení klasifikuje Kneřová ve své studii *Ke způsobům oslovování v mluvených projevech* dvě hlavní skupiny: zájmenné a jmenné oslovení.

Zájmenné oslovení je v češtině reprezentováno oslovovacími zájmeny druhé osoby, tj. *ty* a *vy*. Zájmeno *ty* vyjadřuje důvěrnost, známost, přátelství, soudržnost, ale také opovržení nebo urážku. Mluvíme o tzv. „tykání“. „Vykání“ je na druhé straně výrazem sociálního vztahu zdvořilosti, neznámosti, formálnosti a distance mezi komunikačními partnery.⁶

V rodinném prostředí předpokládáme tykání, ač tomu ještě není tak dávno, kdy se v rodinách svým rodičům a prarodičům i vykalo. Vykání v tomto případě nemělo příznak distance a neznámosti mezi komunikačními partnery, ale bylo prostředkem vyjádření úcty a respektu. Dnes děti běžně svým rodičům tykají, některé je dokonce oslovují jejich rodným jménem, což někteří lidé považují za ztrátu respektu vůči rodičům (více v kapitole *Oslovování rodičů*).

Oslovení dělí Kneřová z funkčního hlediska do několika podskupin⁷:

1. **Oslovení křestním jménem** je v češtině používáno nejčastěji v přátelském a rodinném prostředí. Kombinuje se většinou s tykáním a vyjadřuje vztah důvěrnosti, přátelství, známosti a neformálnosti (*Deniso, šla bys se mnou do kina?*).
2. **Oslovení příjmením** je v českém jazyce většinou kombinováno s vykáním (*Paní Nováková, mohla byste...*), jen zřídka se používá v kombinaci s tykáním, např. ve vztahu učitel – žák (*Nováku, pojd' k tabuli.*).

3. Tituly 1

Do této kategorie Kneřová řadí oslovení, která vyjadřují distanci, zdvořilost či formálnost mezilidských vztahů (*pane, paní, slečno*). Tyto tituly je možné

⁵ MISTRÍK, J. *Encyklopédia jazykovedy*. Vyd. 1., Bratislava: Obzor, 1993, s. 513.

⁶ KNEŘOVÁ, M. Ke způsobům oslovování v mluvených projevech. *Náše řeč*, 78, 1995, s. 36–44. Dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7225>.

⁷ Tamtéž.

kombinovat se jménem (*slečno Iveto*), příjmením (*paní Nováková*) nebo s dalšími tituly (*pane kolego, pane řediteli*).

4. Tituly 2

K těmto titulům patří oslovení typu *kolego/kolegyně, přátelé...* Tato oslovení vyjadřují příslušnost k nějaké sociální skupině, ať už se jedná o profesi, stranu, organizaci apod.

5. Tituly 3

Tato podskupina obsahuje tzv. profesionální oslovení. Patří sem tituly ve vlastním slova smyslu, tzn. akademické (*doktor, inženýr, ...*), profesní označení (*učitel, řidič, ...*), vojenské hodnosti (*kapitán, poručík, ...*) apod. Tyto tituly by měly být používány ve vztahu, kdy oslovený zaujímá vyšší pozici než oslovující, který mu tímto oslovením vyjadřuje úctu a respekt. V současné češtině se tyto tituly však používají i mezi partnery stejného sociálního statusu.

6. Tituly 4

Oslovení spadající do této podskupiny se používají především v oficiálních, formálních situacích a vyskytují se velmi zřídka (*pane biskupe, otče kardinále, ...*).

7. Tituly 5

Tato podskupina obsahuje formy oslovení, která se používají v rámci rodiny a širšího příbuzenstva. Řadíme sem i tzv. dětské tituly a všechny jejich deminutivní varianty (*mami, babičko, tatko, ...*).

8. Tituly 6

Tato kategorie obsahuje všechny ostatní jmenné formy, které jsou příležitostně používány jako oslovení. Jedná se o jazykové prostředky se slavnostně příležitostným (*Drazí pozůstalí, ...*) nebo expresivním charakterem (*ty můj poklade, ...*) a oslovovací formy s kontaktní funkcí (*Chlapče, kde jsou tvoji rodiče?*).

Výběr formy oslovení určují kromě jazykového hlediska také faktory biologické a sociální. Mezi biologické faktory řadíme věk, pohlaví a vrozené osobní dispozice ke

komunikativnímu chování, k těm sociálním patří stupeň známosti komunikačních partnerů, osobní vztah k partnerovi (sympatie, antipatie, postavení v zaměstnání, příbuzenské vztahy, zájmová skupina atp.). Dalším důležitým faktorem, který ovlivňuje formu oslovení, je komunikační situace a prostředí, ve kterém se účastníci komunikace nachází.⁸

K oslovení Kneřová neřadí pozdrav nebo jiné zahajovací projevy jako *Hej, Haló* apod. V našem průzkumu uvedlo pouze 13 respondentů výraz *hej* jako používaný oslovovací prostředek a to ve spojení se zájmenem *ty* (*Hej ty!*), rodným jménem (*Hej, Lukáši!*), hypokoristikem (*Hej, Majklo!*), příbuzenským pojmenováním (*Hej, brácha!*) a vulgarismem (*Hej, vole!*). Jeden dotazovaný používá jako oslovení výraz *Hele!*, u dalších několika respondentů je použit ve spojení se jménem (*Hele Dominiku!*, *Hele Olga!*), vulgarismem (*Hele vole!*) a zájmenem (*Hele ty!*).

2.2 Onomastika

Téma naší práce spadá do oblasti onomastiky. Jedná se o lingvistickou disciplínu, jejímž předmětem zkoumání je tvoření, vznik, šíření i zánik vlastních jmen (onym/proprií). Původně byla chápána spíše jako věda pomocná, dnes je již považována za svébytnou lingvistickou disciplínu, která dokonce formuje své vlastní subdisciplíny.⁹ Propria jsou Šrámkem definována jako „*jazykové jednotky, které v protikladu k apelativům (jménům obecným) na nepojmové bázi pojmenovávají komunikativně individualizované objekty. Jejich hlavní funkcí je propriálně pojmenované objekty v rámci objektů téhož druhu individualizovat (tj. ohraničit je jako neopakovatelnou jednotlivinu), diferenciovat (tj. odlišit v rámci téhož druhu objektů jednotlivé prvky dané množiny nezaměnitelným způsobem od sebe) a ,lokalizovat‘ (tj. zařadit propriálně pojmenovaný objekt do určitých věcných, prostorových, sociálních, kulturních, historických nebo ekonomických vztahů)*“.¹⁰

Propria dělíme na tři základní třídy:

- 1) **GEONYMA** zahrnující toponyma (jména onymických objektů na zemi) a kosmonyma (jména nebeských útvarů a těles)
- 2) **BIONYMA** zahrnující antroponyma, pseudoantroponyma a zoonyma, tzn. jména živých bytostí

⁸ KNEŘOVÁ, M. Ke způsobům oslovování v mluvených projevech. *Naše řeč*, 78, 1995, s. 36–44. Dostupné z <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7225>.

⁹ ŠRÁMEK, F. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 11.

¹⁰ Tamtéž.

3) **CHRÉMATONYMA** zahrnující vlastní jména pro objekty vzniklé jakoukoliv lidskou činností

K oslovení kromě antroponym používáme (a v rodině především) substantiva z apelativní vrstvy jazyka. „*Apelativa (jména obecná) nesou zobecňující a zobecnělý pojmový význam, jehož prostřednictvím se vztahují k třídě předmětů nebo jevů, např. strom, dítě, láska.*“¹¹

Ač jsme si výše uvedli, že apelativa stojí v protikladu k propriím, nelze mezi nimi vymezit ostrou hranici. Rozdíly mezi nimi jsou dány hlavně odlišnou strukturací významu, odlišnými pojmenovávacími způsoby, slovotvornými prostředky nebo některými gramatickými zákonitostmi (např. všechna propria jsou substantiva, neskloňují se, nestupňují se apod.). Propria se váží na rozdíl od apelativ na mimojazykovou skutečnost přímo a jsou rozhodující jak pro volbu pojmenovacího motivu, tak pro realizaci identifikační funkce v komunikaci.¹²

Apelativa a propria se mohou vzájemně ovlivňovat skrz vztahy apelativizace a proprializace. Výsledkem procesu apelativizace se z vlastního jména stává jméno obecné (*Švejk – švejk*). Tímto procesem získá původní vlastní jméno, které se vztahovalo pouze k jedné osobě, význam neonymické povahy a nabyde vlastností, které jsou charakteristické pro apelativa, tzn., může pojmenovávat celý svůj druh a ne jenom jednotlivce.¹³ Většinou se z proprií stávají apelativa na základě nějaké výrazné vlastnosti, kterou jedinec má (*Janek – zmatkař – Ty jsi ale janek!*).

Při proprializaci se naopak z apelativa stává proprium. Vlastní jméno vzniká beze změny slovotvorné struktury fundujícího apelativa (*apelativum písek → město Písek*).¹⁴ Proprializace se objevuje například při tvorbě přezdivek, kdy pomocí apelativa pojmenováváme určitou osobu. Jelikož nám vzniklé pojmenování nahrazuje jméno vlastní, píšeme ho s velkým počátečním písmenem (*kuřátko → Kuřátko*).

2.2.1 Antroponomastika

Antroponomastika je nauka o osobních jménech. Mezi zakladatele české antroponomastiky patří především Vladimír Šmilauer, který se věnoval výzkumům přezdivek, rodných jmen i příjmení jak u nás, tak na Slovensku. Podílel se i na vydání

¹¹ KARLÍK, P., M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ, ed. *Nový encyklopedický slovník češtiny online*. 2012–2017. Dostupné z <https://www.czechency.org/slovník/OBECN%C3%89%20JM%C3%89NO>.

¹² ŠRÁMEK, F. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 53.

¹³ Tamtéž, s. 55.

¹⁴ Tamtéž, s. 55.

českých publikací o rodných jménech, zmiňme zde například práci Františka Kopečného *Průvodce našimi jmény* z roku 1974 nebo publikaci Miroslavy Knappové *Jak se bude jmenovat* z roku 1978. Knappová se antroponymy zabývá mimo jiné také ve své práci *Rodné jméno v jazyce a společnosti*, ze které čerpáme v naší práci.

2.2.1.1 Antroponymum

Antroponymum, tj. vlastní osobní jméno, chápeme jako „propriální pojmenování osoby“. Jedná se o základní prostředek vyjádření jedinečnosti určité osoby a jejího odlišení od ostatních jednotlivin téhož druhu.¹⁵

ESČ¹⁶ rozlišuje vlastní jména na:

- Rodná/křestní jména – viz *Rodné (křestní) jméno*
- Hypokoristika – viz *Hypokoristikon*
- Přezdívky – viz *Přezdívky*
- Příjmi
 - toto jméno dříve rozlišovalo jedince se stejným vlastním jménem, př. *Mstislavic, tj. Mstislavův syn*
- Příjmení
 - dědičné jméno rodiny tvořící jeden z funkčních členů dvoujmenné antroponymické soustavy, př. *Novák*
- Živá jména, jména po chalupě
 - vlastní jména zvolená podle názvu domu na vesnicích *Jan Sladký* po chalupě *Kozina*
- Fiktonyma
 - jména sloužící k zatajení pravého jména, např. pseudonym *Jaroslav Vrchlický*

Rodným jménům, hypokoristikům a přezdívám se budeme blíže věnovat v následujících kapitolách, proto je zde blíže nespecifikujeme.

¹⁵ KNAPPOVÁ, M. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha: Academia, 1989, s. 13.

¹⁶ KARLÍK, P., M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ, ed. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2002, s. 42–43.

Vlastní jména mají následující funkce¹⁷:

- a) komunikativní – je uskutečňována na základě spojení s denotátem, který je znám účastníkům řečové situace
- b) identifikační – na základě této funkce můžeme osobnost zařadit do určité sociální skupiny a rodového příslušenství
- c) charakterizační – typická pro přezdívky
- d) ideologická – pojmenování, které odkazuje na jméno osoby, místa, události ap.
- e) expresivní – obsahují sufixy subjektivního hodnocení, jsou expresivně zbarvené

2.2.1.2 Rodné (křestní) jméno

Rodná jména jsou vlastní jména jednotlivých lidí, která jsou jim přidělena po jejich narození (*Aneta, Martin*) a připojena k příjmení, jež zdědí po svých rodičích (*Nováková, Novotný*).¹⁸ Dříve byla tato jména označována jako jména křestní podle církevního křtu, který probíhal po narození dítěte a byl u nás hojně užívaný. Dnes již tento obřad tolik běžný není, a proto se spíše užívá jméno rodné. „*V naší společnosti je právo i povinnost mít dvojčlenné oficiální jméno. Toto právo je výsledkem historického a společenského vývoje. Rodné jméno je dnes prostředkem sociální a právní legalizace osobnosti a zároveň potvrzením osobní identity. V rámci současné oficiální dvojčlenné antroponymické soustavy sloužící k legalizaci individua je rodné jméno oficiálně ve stavu podřízenosti příjmení, v rodině ovšem, v níž je stálá potenciální přítomnost příjmení, je vůči němu v roli nadřazené.*“¹⁹ Rodné jméno však daného jednotlivce pouze označuje, rozlišuje a identifikuje, nikoli však charakterizuje. Rodné jméno je vzhledem k jeho nositeli arbitrární. Stejná rodná jména mohou patřit různým osobám, a teprve ze situačního kontextu vyplyne, o kterou konkrétní osobu se jedná. Skutečný vztah mezi rodným jménem a jedincem tedy vzniká teprve v komunikačním aktu.²⁰

2.2.1.3 Hypokoristikon

V přátelském a příbuzenském prostředí jsme oslovováni různými expresivními obměnami našich rodných jmen, tzv. hypokoristiky. Ta na rozdíl od úředních podob rodných

¹⁷ KNAPPOVÁ, M. Významové aspekty vlastních jmen. *Slovo a slovesnost*, 41, 1980, s. 57–60. Dostupné z <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2653>.

¹⁸ KNAPPOVÁ, M. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha: Academia, 1989, s. 6.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Tamtéž.

jmen vyjadřují neoficiální, důvěrné a familiární vztahy mezi mluvčím a adresátem. Hypokoristika jsou ovlivňována mimojazykovou skutečností, protože poukazují nejen na propojení propria s pojmenovávaným objektem, ale také na vztah autora k adresátovi.²¹ Vycházejí nejčastěji z rodných jmen (*Simona* → *Simča*), jiných hypokoristik (*Dáša* → *Dášenka*), méně často z příjmení (*Kyselý* → *Kyselák*) nebo přezdivek (*Smajlík* → *Smajlíček*). Hypokoristika jsou tvořena také z apelativ označujících příbuzenské nebo jiné důvěrné vztahy (*mamuška*, *taťulda*, *kámoška*).²²

Pastyřík definuje hypokoristika jako neoficiální a nestandardizované obměny neutrálních jmen v určitém prostředí, které se při komunikaci chovají jako stylisticky zabarvené prostředky propriální synonymie. Důležitými příznaky hypokoristik jsou podle něj emociální a stylistická příznakovost, komunikační aktuálnost, dynamičnost a proměnlivost, neoficiálnost a neobvyklost.²³

Pomocí hypokoristik můžeme naznačit jakýkoliv emocionální vztah k adresátovi. Pokud chceme vyjádřit kladný vztah, používáme tzv. meliorativa, což jsou hypokoristika s kladným citovým zabarvením (*Evuška*). Na druhé straně stojí augmentativa, která jsou často provázena záporným citovým příznakem (*Evisko*).²⁴

Meliorativa jsou typická hlavně pro komunikaci rodičů s dětmi. Ač jsou primárně hodnocena jako kladně citově zabarvená, nemusí vždy být myšlena nebo vnímána pozitivně. Když je například dospělý muž ve společnosti osloven deminutivní podobou svého rodného jména, může to vnímat jako zesměšnění. A naopak augmentativní pojmenování nemusí být vždy vyjádřením negativního vztahu. Zhrubělé výrazy používají často sourozenci, kteří sami uvádějí, že tato oslovení nejsou myšlena hanlivě, ale spíše žertovně. Pokud tedy neznáme konkrétní komunikační situaci, ze samotného oslovení nemůžeme s jistotou zhodnotit, zda se jedná o oslovení kladné nebo záporné.

Česká hypokoristika se tvoří buď od plných (*Lukáš* → *Lukášek*), nebo redukovaných základů.

²¹ PASTYŘÍK, S. Hypokoristické podoby vlastních jmen a jejich současné zkoumání. *Čeština doma a ve světě*, 15, 2007, s. 103.

²² KARLÍK, P., M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ, ed. *Nový encyklopedický slovník češtiny online*. 2012–2017. Dostupné z <https://www.czechency.org/slovník/HYPOKORISTIKUM>.

²³ PASTYŘÍK, S. Hypokoristické podoby vlastních jmen a jejich současné zkoumání. *Čeština doma a ve světě*, 15, 2007, s. 101.

²⁴ KARLÍK, P., M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ, ed. *Nový encyklopedický slovník češtiny online*. 2012–2017. Dostupné z <https://www.czechency.org/slovník/HYPOKORISTIKUM>.

Jako redukovaný základ může posloužit:

- a) začátek jména – *Stanislav* → *Standa*
- b) střed jména – *Antonín* → *Tonda*
- c) konec jména – *Alžběta* → *Běta*
- d) jeho části – *František* → *Fana*
- e) zvuková variace, opakování nějaké slabiky – *Dagmar* → *Dáda*
- f) jiný základ z cizího jazyka – *Josef* → *Pepa* (podle italského *Pepe*)

Dále může ve funkci hypokoristika vystupovat:

- a) oficiální podoba jiného jména – *Dana* pro *Danielu*
- b) cizí ekvivalent základní podoby – *Pítr* (angl. *Peter*) pro *Petra*
- c) domácí podoba jiného jména – *Petrovi* se říká *Pepan*
- d) neobvyklá jména – *Ilja* (některá cizí jména jsou pro české prostředí natolik neobvyklá, že v komunikaci nemusí působit neutrálně)
- e) vlastní utvořená varianta jména – *Natalie* → *Nany*²⁵

Jako hypokoristika mohou vystupovat i základní podoby oficiálního jména. V tomto případě se nemění podoba jména, pouze jeho expresivní příznak. Na naši otázku „*Používá pro Vás někdy někdo z rodiny oslovení, které se Vám nelíbí?*“ respondenti často odpovídají, že nemají rádi oslovení právě oficiální podobou svého rodného jména, buď protože na něj daný tvar působí hrubě, nebo je toto oslovení používáno v situacích, kdy se na něj adresát zlobí, chce je napomenout, okřiknout (více v kapitole *Jaké oslovení se Vám nelíbí?*).

2.2.1.4 Přezdívky

Přezdívky jsou používány v neoficiální komunikaci a vyjadřují většinou blízký vztah osob. Na rozdíl od rodných jmen se jedná o nedědičné pojmenování, které vzniká až v průběhu života. Jedná se o pojmenování neoficiální a stylisticky a emocionálně zabarvená.²⁶ Vznikají v různých prostředích, nejčastěji ve velkých skupinách lidí, které spojují buď nějaké zájmy (fotbalový tým, skautský oddíl) nebo jsou vzájemně v blízkém kontaktu (škola, práce). Přezdívky poukazují na různé atributy jedince, nejčastěji se jedná o určité výrazné vzhledové nebo povahové rysy. SSJČ chápe přezdívky jako často hanlivé

²⁵ PLESKALOVÁ, J. Hypokoristika v češtině. *Přednášky a besedy z XL. běhu LŠSS*, 2007, s. 150–158.

²⁶ KNAPPOVÁ, M. O přezdívkách v současné češtině. *Přednášky z XLI. letního věku LŠSS*, Praha: UK, 1998, s. 47.

nebo posměšné pojmenování dané někomu místo nebo vedle jeho rodného jména.²⁷ Také Beneš přezdívky považuje za pojmenování, která vznikají za zády lidí a která narážejí na nějaký nápadný nebo neobvyklý rys ve vzhledu, chování, oblékání apod.²⁸ Nyní se přezdívky nepoužívají jen za zády, ale v každodenní komunikaci, jak v nepřímém, tak přímém kontaktu.

Přezdívky pro dotyčného většinou volí kolektiv, ale může si ji zvolit též sám. Pastyřík přezdívky definuje jako dynamické a proměnlivé.²⁹ Přezdívka pro někoho může stejně rychle vzniknout jako zaniknout, někomu vydrží celý život. Člověk může dostávat přezdívky stále nové a může jich mít i několik.

Jelikož přezdívky zastupují funkci rodného jména, měly by být psány s velkým počátečním písmenem.

Přezdívky vznikají³⁰:

- a) obměnou rodného jména (*Brambora* z *Barbora*) nebo příjmení (*Kalendář* z *Kalenský*)
- b) podle fyzických vlastností (*Špekoun* podle tloušťky)
- c) podle duševních, povahových a charakterových vlastností (*Lakomec*)
- d) podle známých osobností (*Vašut*)

Pastyřík dělí přezdívky na přezdívky vlastní – nejčastěji propriálová apelativa a na přezdívková propria, která vznikají³¹:

- a) metonymickým nebo metaforickým přenesením již existujících apelativ či proprií (*brouk* → *Brouk*)
- b) nahrazením jména jedince jménem jiným (*Karlovi* se říká *Franto*)
- c) připodobněním (*Kateřina Hácová* → *Hacienda*)
- d) slovtvornými postupy využívající obvyklých prostředků derivace (*Pigi* → *Pigina*) a kompozice (*Karel* → *Karloděj*) z apelativ i proprií
- e) jazykovou hrou mluvčích (*Simona* → *Símens*)
- f) anagramem (*Miloš* → *Šolim*)

²⁷ HAVRÁNEK, B., ed. *Slovník spisovného jazyka českého*, Praha: Ústav pro jazyk český, 2011.

²⁸ BENEŠ, J. O našich příjmeních. *Naše řeč*, 28, 1994, s. 165–175.

²⁹ PASTYŘÍK, S. K současným přezdívkám a jejich třídění. *Sborník přednášek u VII. konference o slangu a argotu v Plzni*, Plzeň: Západočeská univerzita, 2005, s. 123–126.

³⁰ KARLÍK, P., M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ, ed. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Národní lidové nakladatelství, 2002, s. 354.

³¹ PASTYŘÍK, S. K současným přezdívkám a jejich třídění. *Sborník přednášek u VII. konference o slangu a argotu v Plzni*, Plzeň: Západočeská univerzita, 2005, s. 123–126.

g) zkomoleninou (*Eva* → *Evoropáč*)

h) rýmováním (*Alička* → *Palička*)

Pastyřík přezdívám kromě funkce nominační, komunikativní, sociální a expresivní přisuzuje navíc také funkci charakterizační, která byla důležitá zejména v období jednojmenné antroponymické soustavy. Touto funkcí se v současnosti přezdívky výrazně odlišují od rodných jmen, příjmení a hypokoristik.³²

Pastyřík z dosavadních poznatků a definic shrnuje přezdívku jako *doplňkové vlastní jméno, které je obvykle individuální a nedědičné. Vznik přezdívky je náhodně motivován různými okolnostmi, jež se libovolně dotýkají pojmenované osoby. Kromě jiných aktivních propriálních funkcí má přezdívka jako svou typickou funkci především funkci charakterizační.*³³

2.2.1.5 Příbuzenská pojmenování

Jako příbuzenská pojmenování označujeme pojmenování rodinných příslušníků jejich rodinným statutem. V naší práci se zabýváme pouze oslovením matky, otce a sourozenců. Tato pojmenování může člověk použít jen pro omezené množství lidí. Oslovením *mami, tati* může každý oslovit pouze dva lidi na světě. Samozřejmě mohou být tato apelativa použita v jejich přeneseném významu a můžeme *mami* oslovit i cizího člověka, když chceme např. vyjádřit, že se daný člověk moc stará. Oslovení v jeho primární funkci však patří pouze jediné osobě. V případě sourozenců můžeme příbuzenským pojmenováním oslovit více osob (*brácho, ségro*). Stejně jako můžeme tvořit hypokoristika z rodných jmen a vyjádřit tak expresivní vztah k adresátovi, můžou být hypokoristika tvořena i od příbuzenských pojmenování. Většina z nich je považována za kladná (*maminko, taťuldo*), jako hanlivá jsou občas považována v jejich základní podobě (*matko, otče, mámo, ...*).

2.2.1.6 Vokativ hypokoristik zakončených na – i (y)

Mezi oslovenými najdeme i domácí podoby jmen příbuzenských a vlastních zakončené na – i/ – y (*mami, babi, Pavli, Joži*). Jedná se primárně o tvary vzniklé ze zdvojnásobení utvořených příponami –*inka, –ička, –ík, –iček*. Kromě podob s krátkým

³² Tamtéž.

³³ PASTYŘÍK, S. K současným přezdívám a jejich třídění. *Sborník přednášek u VII. konference o slangu a argotu v Plzni*, Plzeň: Západočeská univerzita, 2005, s. 123–126.

zakončením se řidčeji vyskytují i podoby se zakončením dlouhým (*mamí, tatí, Janí, Lojzí*). Zdrojem těchto podob je řeč dětská, kdy děti slova různé zkracují a obměňují. Takové podoby se pak objevují i mezi dospělými, když chtějí dát oslovení potřebné citové zabarvení.³⁴ Hypokoristika zakončena na – *i/ – y* jsou vhodným mezistupněm od augmentativních obměn RJ k příliš meliorativním formám, což přispívá k jejich oblíbenosti a rozšíření.³⁵

2.2.1.7 Vulgarismy

V neoficiální komunikaci se objevují i výrazy vulgární. Vulgarismy neboli sprostá slova nesou expresivní odstín hrubosti a vyjadřují emotivní postoj mluvčího k člověku nebo věci. Užívání vulgarismů je považováno za nevhodné a je připisováno uživatelům z nižších společenských vrstev. Vulgarismy však nejsou používány jen v příznakovém významu, ale jsou často používány i jako vycpávková slova bez expresivního zabarvení (*Včera jsme psali test, ty vole a já nevěděl vůbec nic, ty vole!*).³⁶

S oslovováním vulgarismy se setkáváme i v rodinném prostředí, většinou mezi sourozenci. Oslovují ale tak, bohužel, i rodiče své děti, jak ve své studii *Zhrubění rodinné komunikace* uvádí Svatopluk Pastyřík.³⁷

³⁴ DOKULIL, M. Domácké podoby rodných a příbuzenských jmen na – *i (y)*. *Naše řeč*, 59, 1976, s. 13–20.

³⁵ Pastyřík, S. K současným přezdívám a jejich třídění. *Sborník přednášek u VII. konference o slangu a argotu v Plzni*, Plzeň: Západočeská univerzita, 2005, s. 123–126.

³⁶ KARLÍK, P., M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ, ed. *Nový encyklopedický slovník češtiny online*. 2012–2017, Dostupné z <https://www.czechency.org/slovník/VULGARISMUS>.

³⁷ PASTYŘÍK, S. Zhrubění rodinné komunikace. *Český jazyk a literatura*, 44, 1993/94, s. 69–72.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Charakteristika výzkumu

Jak píše Peter Gavora ve své publikaci *Úvod do pedagogického výzkumu*, výzkum se zahajuje stanovením výzkumného problému, ve kterém výzkumník přesně stanovuje, co chce zkoumat.³⁸ Cílem našeho výzkumu je získat co nejvíce příbuzenských pojmenování, hypokoristik a přezdívek, která jsou používána v rámci nejbližší rodiny, abychom ze získaného materiálu následně mohli vyvodit závěry, jaká oslovení jsou nejvíce používána a jaké tendence mají oslovení mezigeneračně. Oslovování rodinných příslušníků zkoumáme obecně, ptáme se na všechna oslovení, která jedinci používají, a nezabýváme se konkrétními komunikačními situacemi. Pro naši práci jsme si jako výzkumný nástroj zvolili dotazník, jelikož jsme potřebovali získat co největší množství informací od různých věkových skupin a dotazník je metodou časově nenáročnou. Dotazník jsme respondenty nechávali vyplňovat online, a to ze dvou důvodů. To, jak se v rodině oslovujeme, je záležitost soukromá a intimní, a proto je pro respondenty důležitá anonymita. Druhým důvodem bylo to, že v dnešní uspěchané době, kdy navíc většina populace tráví hodně času u počítače, jsou lidé více nakloněni vyplňování online než klasickým papírovým dotazníkům. Ty jsou totiž časově náročnější a to zejména, pokud dotazník tvoří otevřené otázky. Aby byl dotazník časově náročný co nejméně, snažili jsme se o minimum otázek, které nám ale zároveň poskytnou potřebné informace. Díky internetu jsme také měli větší šanci získat respondenty různých věkových kategorií. Mladší respondenty jsme získávali hlavně z facebooku. Ty starší jsme oslovovali na různých portálech pro rodiny. Jednalo se zejména o stránky pro maminky, kde je mimo jiných témat často řešeno právě i oslovování ostatních členů rodiny. Dotazník byl na portále www.vyplnto.cz vyvěšen po dobu jednoho měsíce a vyplnilo ho celkem 872 lidí, z toho 777 žen a 95 mužů. Dotazník byl tvořen těmito položkami:

- 1) Pohlaví:
- 2) Věk:
- 3) Nejvyšší dosažené vzdělání:
- 4) Složení Vaší nejbližší rodiny:
- 5) Kolik máte sourozenců? Uveďte jejich věk a pohlaví.
- 6) Jak oslovujete svoji matku?
- 7) Jak oslovujete svého otce?
- 8) Jak oslovujete své sourozence?

³⁸ GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Vyd. 1., Brno: Paido, 2000, s. 13.

- 9) Jak se oslovují rodiče navzájem?
- 10) Jak oslovujete případné partnery svých rodičů?
- 11) Co si myslíte o oslovování rodičů jménem? Pokud je Vy sami tak oslovujete, napište proč.
- 12) Oslovujete někoho ve své rodině přezdívkou? Pokud ano, napište koho, a jak tato přezdívka vznikla.
- 13) Používá pro Vás někdy někdo z rodiny oslovení, které se Vám nelíbí? Pokud ano, napište, proč se Vám dané oslovení nelíbí.

Přesto, že jsme v průvodním dopise respondenty žádali, aby na otázky odpovídali konkrétně, opakovaly se odpovědi: *oslovuji jménem, přezdívkou*, ale konkrétní tvary uvedeny nebyly. Dalším problémem se v průběhu výzkumu ukázalo to, že respondenti, kteří již rodiče nemají, na otázky zkoumající oslovení rodičů odpovídali: *nemám už koho oslovovat*. Museli jsme tedy otázky pozměnit na *Jak oslovujete/jak jste oslovovali...?*

Jelikož náš dotazník tvořil převážně otevřené otázky, museli jsme počítat s tím, že ne vždy budou otázky respondenty správně pochopeny. Otázka na oslovování případných partnerů rodičů byla často špatně interpretována a respondenti uváděli, jak oslovují rodiče svých partnerů. Tento problém jsme však zjistili až při vyhodnocování dotazníků, takže již bylo pozdě otázku přeformulovat, aby byla správně pochopena. Oslovování partnerů rodičů se tedy blíže nevěnujeme.

Důležitým faktorem pro naše zkoumání byl zejména věk. V dotazníku jsme ještě nenabízeli konkrétní věkové skupiny, protože jsme přesně nevěděli, kolik kategorií budeme vydělovat. Původně jsme chtěli zkoumat rozdíly pouze mezi dvěma generacemi, nicméně se ukázalo, že by bylo vhodné podrobnější rozdělení, a tak jsme se při analýze materiálu rozhodli vymezit tři věkové skupiny (do 22 let, 23–35 let, 36–50+).

Naše hypotézy jsou:

- H₁: Oslovování rodičů rodným jménem bude více akceptováno a případně i používáno u mladších lidí.
- H₂: Při oslovování rodičů bude mladší věková kategorie kreativnější a bude používáno více oslovení než u starší věkové kategorie.
- H₃: U oslovení sourozenců budou převažovat hypokoristická pojmenování nad těmi příbuzenskými.
- H₄: Lidé v rodinném prostředí nemají rádi oslovení rodným jménem v jeho základní podobě.

H₅: Přeždívký budou používány minimálně.

3.2 Oslovování rodičů

Na základě otázek „*Jak oslovujete Vaši matku? Jak oslovujete Vašeho otce?*“ zjišťujeme, jaká oslovení jsou v námi stanovených věkových kategoriích nejvíce používána a zda se oslovení mezi věkovými skupinami liší. Vymezili jsme si celkem tři věkové kategorie, u kterých vždy nejprve uvádíme přehled získaných příbuzenských pojmenování matky a otce, a ta následně popisujeme. Dále se v této kapitole věnujeme i oslovování rodičů rodným jménem. Za účelem zjištění, jaký názor mají jednotlivé věkové kategorie na tento způsob oslovování a zda ho někteří sami používají, byla vytvořena otázka „*Co si myslíte o oslovování rodičů jménem? Pokud je Vy sami tak oslovujete, napište proč.*“

U první věkové kategorie (14–22 let) pouze popisujeme stav oslovování, další dvě kategorie již popisujeme pomocí srovnání s kategorií předchozí.

3.2.1 Věková kategorie od 14 do 22 let

V této kategorii odpovědělo celkem 270 respondentů, z toho 221 žen a 49 mužů.

Nejpočetnější skupinu pro oslovení rodičů tvoří podle očekávání příbuzenská oslovení odvozená od apelativ matka, otec. V následující tabulce uvádíme přehled získaných příbuzenských pojmenování. Apelativa jsou řazena podle frekvence, v případě shody abecedně.

		Počet výskytů
1)	mami	241
2)	mamko	71
3)	maminko	57
4)	mamčo	24
5)	mámo	16
6)	matko	12
7)	mamino	10
8)	mamí	10
9)	mamuško	5
10)	maminečko	4
11)	máti	2
12)	mamísku	2
13)	mači	1

14)	madr	1
15)	madre	1
16)	mama	1
17)	mamáku	1
18)	mamásku	1
19)	mamči	1
20)	mamčí	1
21)	mamčíku	1
22)	mamčuško	1
23)	maměňko	1
24)	mamíku	1
25)	mamindo	1
26)	mamineško	1
27)	mamínku	1
28)	mamone	1
29)	mamule	1
30)	mamulenko	1
31)	mamulinko	1
32)	mamulínku	1
33)	mamulko	1
34)	mamuňáku	1
35)	mamuše	1
36)	mamutě	1
37)	mather	1
38)	mumí	1
39)	mumu	1
40)	mumínku	1
41)	mutter	1
42)	mutti	1
43)	ňaminko	1
44)	panímámo	1

Z tabulky vidíme, že výrazně převažuje klasické familiární oslovení *mami* (89 %). Je to jistě dáno jeho krátkým tvarem, který má ale zároveň i potřebnou míru expresivního

zabarvení. U 39 % respondentů bylo toto oslovení uvedeno jako jediné, které používají. U většiny je však kombinováno s alespoň jedním dalším oslovením. Průměrný počet používaných oslovení matky na jednoho respondenta jsou téměř dvě oslovení (1, 8). Druhým nejfrekventovanějším oslovením je *mamko* (26 %), třetím zdobně *maminko* (21 %). Méně se vyskytuje familiární *mamčo* (8, 8 %). Toto oslovení ale i tak převažuje nad neutrálním *mámo* (5, 9%), které nebývá tolik používáno a to nejspíše pro své nedostatečné citové zabarvení.

Vedle „tradičních“ oslovení *mami*, *mamko* se často objevují expresivně zabarvené deminutivní tvary jako *mamísek*, *mamička*, *maminečka*, *mamuška*, *mamčuška*, *maminka*, *ňaminka* (respondentka k tomuto oslovení uvedla, že mají maminku tak moc rádi, že chtěli oslovení ještě změkčit, takže počáteční *m* změkčili na *ň*), *mamulinka*, *mamulenka*, *maměnka*, *mamulka*, *mamásek*, *mumínek*, *mamínek*, *mamulínek* nebo *mamounek*. Když se pak následně podíváme na oslovování otců, zjistíme, že tam deminutivních tvarů není ani zdaleka tolik. Mohlo by to být dáno tím, že citový vztah k matce je převážně vyjadřován výrazněji než k otci. S matkou totiž máme od malička ten nejbližší kontakt a to se může projevit právě i na způsobech oslovení.

Na rozdíl od otce, kde jsou, ač minimálně, používány zhrubělé výrazy jako *fotr*, *fotřísko*, u matky žádná takováto oslovení nenajdeme. SSJČ jako zhrubělý výraz pro oslovení matky uvádí *mutr/mutra* z německého *Mutter*. Takovéto oslovení se však neobjevilo ani jednou. Oslovení jsou sice občas tvořena augmentativními příponami a vznikají tak tvary jako *mamuše*, *mamuňák* nebo *mamák*. Tyto tvary ale v rodinné komunikaci nemusí mít charakter pejorativní, mohou být používány pouze v rámci škádlení.

Ze získaného množství pojmenování vidíme, že k tvorbě nových tvarů jsou využívány nejrůzněji sufixy a vznikají tak tvary jako *mamuš*, *mamone*, *mamčí*, *mači*, *mamíku*, *mamutě*, *mamčule*, *mamíku* nebo *mamindo*. Naproti těmto nově vzniklým pojmenováním jsou používána jako prostředek jisté expresivity i zastaralá oslovení *máti* nebo *panímámo*, která mají v komunikaci spíše žertovný charakter.

U mladé generace jsme v oslovování rodičů předpokládali vliv cizích jazyků, zejména tedy angličtiny. Tento předpoklad se nám však nepotvrdil. Anglické výrazy používá ani ne 1 % respondentů. Z toho anglické *mother* v jeho základním tvaru používá pouze jedna dotazovaná, další pak oslovuje vedle českého *mami* anglickou variantou *mom*. Vedle toho se vyskytují adaptované tvary *madr* a *madre*. Kromě anglicizmů můžeme mezi oslovením najít i německé výrazy *Mutter* a *Mutti*. Oslovení *mama* je převzato buď se slovenštiny, nebo

se jedná o dětskou obměnu apelativa máma. Za vznikem oslovení *mumu* a *mumí* též mohou stát žvatlavé formy dětských oslovení.

V následující tabulce uvádíme přehled získaných příbuzenských pojmenování otce.

		Počet výskytu
1)	tati	220
2)	taťko	39
3)	táto	23
4)	tatínku	9
5)	taťuldo	6
6)	otče	5
7)	foře	2
8)	ocko	2
9)	oco	2
10)	otecko	2
11)	tatí	2
12)	tatínečku	2
13)	taťulíne	2
14)	fogine	1
15)	fotříku	1
16)	oci	1
17)	otcínko	1
18)	otec	1
19)	padre	1
20)	padríno	1
21)	pantáto	1
22)	tatánku	1
23)	tatís	1
24)	tatíši	1
25)	tatu	1
26)	taťul	1
27)	tátule	1
28)	taťulínku	1

29)	taťuňáku	1
-----	----------	---

Stejně jako u matky i zde dominuje krátké oslovení *tati* (81 %). 46 % respondentů dokonce používá pouze toto oslovení. Oproti oslovování matky, kde na jednoho respondenta vychází téměř dvě oslovení, je zde používáno pouze 1, 2 oslovení. Když se podíváme na celkový počet oslovení, zjistíme, že počet používaných oslovení není tak velký jako u matky. Druhé místo zaujímá oslovení *taťko* (14, 4 %), *táto* používá 9 % respondentů, zdrobnělé *tatínku* 3 %. Jak jsme již uváděli, deminutivních tvarů je zde podstatně méně než u matky, používány jsou pouze zdrobnělé tvary *tatínku*, *tatínečku*, *tatánku*, *taťuldo* a *taťulínku*. Pokud se podíváme na nejčastěji používaný deminutivní tvar *tatínku*, vidíme, že ani ten není používán moc často (pouze 9 výskytů), zato u matky je tvar *maminka* používán jako třetí nejčastější (57 výskytů). U otce je naopak tím třetím nejvíce používaným tvarem neutrální tvar *táto* (23 výskytů). U matky má oslovení *mámo* až pátý nejčastější výskyt a to za tvarem *mamčo*. Častěji než deminutivní tvary jsou pro otce používány žertovné obměny jako *taťuňák*, *tátule*, *taťul*, *tatu*, *tatiš*, *tatis*, *taťulín* nebo *pantáta*. K oslovení otce slouží i zhrubělý výraz *fotr*. Slovo pochází z německého *Vater*. Užívá se i varianta *fogin* nebo zdrobnělé *fotřík*.

Co se týče anglicizmů, tak jejich zastoupení je zde nulové. Je pouze možné, že na základě anglického *father* vzniklo zkomolením oslovení *pádře*, z něho následně *padrino*.

Ze slovenského apelativa *otec* jsou užívány expresivně zabarvené výrazy *otecko*, *otcínko*, *ocko*, *oco* a *oci*.

Kromě oslovení přisuzující rodinnou roli se v této kategorii objevila i oslovení rodným jménem. Oslovování rodičů jménem považujeme za novodobý trend, který by byl ještě za dob našich babiček nemyslitelný. Vždyť ještě před dvěma generacemi se u nás rodičům i vykalo a dnes se říká matce *Dano*. Jak uvedl jeden starší respondent: *Za nás se to nenosilo*³⁹. Tento způsob oslovení jsme tedy nejvíce očekávali právě mezi nejmladší věkovou kategorií. Z celkem 270 respondentů jich ale pouze 25 (5 %) uvedlo, že oslovuje alespoň jednoho rodiče jménem. Většina z nich toto oslovení používá pouze humorně vedle „tradičních“ oslovení *mami*, *mamko*, *tati*, *taťko*. Dvě respondentky uvedly, že rodiče oslovují rodným jménem pouze v určitých situacích, kdy není vhodné oslovovat rodinným statutem. Byla uvedena situace, kdy spolu rodič a dítě pracují v jedné firmě nebo když chtějí rodiče oslovit mezi dalšími dospělými a na oslovení *mami*, *tati* by se mohlo otočit více lidí. Pouze

³⁹ Citováno z dotazníku.

jedna respondentka uvedla, že oslovuje oba rodiče jmény a to již od dětství. Rodiče od ní údajně nejsou věkově tak vzdálení, takže jí toto oslovení přijde přirozenější a přátelštější.

Z uvedených odpovědí na otázku „Co si myslíte o oslovování rodičů jménem?“ jsme vymezili celkem sedm okruhů, do kterých jsme mohli jednotlivé odpovědi zařadit. Pod grafem znázorňujícím výskyt odpovědí některé zajímavé názory respondentů dále rozvádíme.

Ač jsme u této věkové kategorie předpokládali větší otevřenost k oslovování rodičů jménem než u dalších dvou kategorií, převážně byl tento způsob oslovování hodnocen jako nevhodný. Nejčastěji byl považován za projev neúcty, jako oslovení neosobní, necitlivé, nerodinné, vůči rodičům neslušné. Podle většiny se takovýmto oslovením vytrácí pozice rodiče jako vůdčí autority, ztrácí jí respekt. Oslovení jménem podle některých smazává jistý odstup, který by rodič a dítě měli mít: *Oslovení jménem v kombinaci s tykáním navozuje pocit rovnocenných partnerů, což neplatí. Rodič a dítě mezi sebou nemají rovnocenný vztah.; Své rodiče jménem neoslovuji, a nemyslím si, že je to vhodné, jménem oslovujeme člověka, který nám je rovný a naši rodiče jsou výš než my.*⁴⁰ Naproti tomu se objevují názory, že oslovení jménem utváří přátelštější vztah: *Sestřina dcera mamce říká jménem. Myslím, že to mezi nimi utváří přátelštější vztah a obě se cítí na stejné úrovni - mamka se necítí nadřazená*

⁴⁰ Citováno z dotazníku.

*a dcera podřazená.; Oslovuji mamku jménem. Nevím proč nějak jsem si na to zvykla. Je to takové osobnější, jako kdybych se bavila s kámoškou.*⁴¹

Oslovení jménem respondenti většinou hodnotí spíše jako oslovení vhodné pro komunikaci mezi kamarády, a i přestože s rodiči můžeme mít přátelský vztah, je důležité rodiči stále vyjadřovat respekt a úctu a to právě skrz oslovení: *Domnívám se, že oslovovat jménem rodiče trochu připomíná kamarádské oslovování. Rodiče jsou pro mě něco jako autorita, osoby, ke kterým vzhlížím a oni mi pomáhají na cestě životem.*⁴²

Jak jsme uvedli výše, pokud respondenti rodiče jménem oslovují, jedná se spíše o výjimečné situace, kdy chtějí rodiče „pozlobit“. Motivace oslovovat jménem může vzniknout tím, že děti slyší kamarády svých rodičů oslovovat je jménem. V té chvíli dítě „zjistí“, že rodiče mají vlastně také jméno, že nejsou jen máma a táta, a v rámci jisté recese je začne také oslovovat jménem. Tento způsob oslovení však vzniká spíše až v období puberty a postupně s přibývajícím věkem zase zaniká.

3.2.2 Věková kategorie od 23 do 35 let

V této věkové kategorii vyplnilo dotazník celkem 383 respondentů, z toho 347 žen a 36 mužů. V následující tabulce uvádíme přehled získaných pojmenování matky a následně získaná pojmenování porovnáваме s předchozí kategorií.

		Počet výskytů
1)	mami	318
2)	mamko	96
3)	maminko	59
4)	mamčo	25
5)	matko	17
6)	babi	12
7)	mámo	11
8)	mamuško	11
9)	mamino	7
10)	maminečko	6
11)	mamí	5

⁴¹Citováno z dotazníku.

⁴²Citováno z dotazníku.

12)	mamulko	3
13)	mamuš	3
14)	mamíku	2
15)	mather	2
16)	máti	2
17)	babčo	1
18)	babčuš	1
19)	babí	1
20)	bábo	1
21)	macecho	1
22)	madr	1
23)	mamátku	1
24)	mamao	1
25)	mamido	1
26)	mamíši	1
27)	mamonko	1
28)	mamounku	1
29)	mamuchen	1
30)	mamule	1
31)	mamuli	1
32)	mámulo	1
33)	mamunko	1
34)	matičko	1
35)	mom	1
36)	mume	1
37)	mumínku	1
38)	mutter	1

Stejně jako v první věkové kategorii i zde mezi všemi osloveními výrazně dominuje krátké oslovení *mami* (83 %). Druhým nejfrekventovanějším oslovením je *mamko* (25 %), na třetím místě je zde oproti první věkové kategorii *maminko* (15 %), *mamčo* je až na místě čtvrtém (6 %). Na jednoho respondenta zde vychází 1, 5 oslovení.

Vidíme, že některá pojmenování zanikají, některá přetrvávají a navíc jsou vytvářena pojmenování nová, jako např. zde oslovení *mámulo*, *mamule*, *mamuchen*, *mamido*, *mamao*

nebo *mamiši*. Oslovení macecho slouží primárně k označení matky nevlastní, pokud je použito jako oslovení pro matku vlastní, nejspíše nese negativní expresivní zabarvení. Deminutivních tvarů se oproti první kategorii objevuje o něco méně, kromě tradičního *maminko* a častěji používaného *mamuško* a *maminečko* byly navíc uvedeny i tvary *mamulko*, *mamunko*, *mamánku*, *mamounku*, *mamonko*, *mumínku* a zastaralé *matičko*.

Oproti první věkové kategorii přibývají oslovení vznikající s novou rodinnou rolí a objevují se oslovení *babi*, *babí*, *babčo*, *babčuš*, *babičko* nebo *bábo*. I tak ale tato oslovení používají pouze 4 % respondentů.

Anglické výrazy se opět vyskytují pouze minimálně (pouze 1, 3 %), německé *Mutter* bylo uvedeno pouze jednou.

V následující tabulce uvádíme přehled získaných příbuzenských pojmenování otce.

		Počet výskytů
1)	tatí	276
2)	taťko	78
3)	táto	25
4)	tatínku	17
5)	dědo	13
6)	tato	10
7)	taťuldo	8
8)	otče	5
9)	tatíčku	4
10)	tatíku	3
11)	tatí	3
12)	taťul	2
13)	papínku	2
14)	tatíši	1
15)	taťoušku	1
16)	pupí	1
17)	taťouši	1
18)	tatíne	1
19)	taťáčku	1
20)	dědoušku	1

21)	taťulíne	1
22)	foťrisko	1
23)	tatíno	1
24)	papáčku	1
25)	papáči	1
26)	rodiči	1
27)	dědku	1
28)	papínku	1
29)	papíku	1
30)	taťušo	1

Ani zde nás nečekalo žádné překvapení, 72 % respondentů oslovuje otce *tati*, druhé nejvíce používané oslovení je *taťko* (20 %), třetí *táto* (6, 5%). Stejně jako u matky i zde se vyskytují oslovení vznikající s novou rolí, páté nejpoužívanější oslovení je *dědo* (3, 4 %). Na jednoho respondenta vychází 1, 2 oslovení, což je totožné jako v předchozí kategorii.

Zatímco oslovení matek je bohaté spíše na deminutivní tvary, k oslovení otců slouží více žertovných podob jako *papá*, *papáčku*, *papáči*, *papínku*, *papoušku*, *papušáku*, *papíku*, *tatíno*, *taťušo*, *taťouši*, *tatíši*, *rodiči* nebo zhrubělé *foťrisko*, *dědku*.

Z této věkové kategorie celkem 36 (9 %) respondentů uvedlo, že oslovuje alespoň jednoho rodiče rodným jménem.

V následujícím grafu si opět uvádíme názory respondentů na oslovování jménem.

I zde jsou rodná jména užívána vedle klasických oslovení *mami* a *tati* a pouze dvě respondentky oslovují oba své rodiče jen jménem. Převážně je však tento způsob oslovování hodnocen jako nevhodný a to ze stejných důvodů, jaké jsme uváděli u první věkové kategorie. Oslovení jménem je převážně hodnoceno jako oslovení vhodné pro kamarádskou komunikaci a v rodině by právě náležitým oslovením měl být zachován vztah rodič – dítě: *Nelíbí se mi to, přijde mi to jako výraz neúcty k rodičům a stavění je jako sobě rovné.; Moc se mi to nelíbí, připadá mi to odměřené a že bych stavila rodiče na úroveň svých kamarádů.; Připadá mi to zvláštní, nepříhodné, snižuje to vztah k rodičům, staví to všechny členy na stejnou úroveň, což v rodině z podstaty nejsou.*⁴³

Ti, kteří s oslovováním jménem souhlasí, často uvádí, že oslovování jménem je vhodné až v pozdějším věku, když jsou děti starší. Malé děti by měly své rodiče oslovovat *mami*, *tati*, aby byl jasně definován vztah rodič - dítě a neměly zmatek v tom, proč rodičům říkají stejně jako kamarádům ve školce. *(Nevidím v tom problem, ale jen za předpokladu, že děti s tímto oslovováním začnou až v dospelosti. Male děti by meli striktně dodrzovat osloveni mami, tati, kvuli udrzeni a upevneni rodicovskych roli.*⁴⁴)

Dvě respondentky uvedly, že své otce oslovují jménem, protože s nimi nemají dobrý vztah. Oslovení jménem ale bylo naopak hodnoceno i jako projev vztahu blízkého *(Myslím, že pokud to těm rodičům nevadí, tak by v tom být problém neměl. Ja sama tak mamku oslovuju. Oslovuju ji tak z toho důvodu, že jsme si hodně blízké a v podstatě jak kamarádky.*⁴⁵).

Hodně jedinců také uvádí, že jde především o zvyk a o to, jak to má daná rodina nastavené. Pokud toto oslovení vyhovuje oběma stranám, není na tom nic divného. *(Přijde mi to trochu zvláštní, ale je to hlavně o zvyku. Mám kamarádku, která říká svým vlastním rodičům jménem. Už mi to přijde úplně normální.*⁴⁶)

Někteří respondenti prozradili, že rodiče sice rodným jménem neslovují, ale oslovují tak prarodiče, hlavně tedy babičky, na jejich vlastní přání, aby se prý necítily tak staré.

3.2.3 Věková kategorie od 36 do 50+

V této věkové kategorii odpovědělo celkem 223 respondentů z toho 213 žen a 10 mužů. V následující tabulce uvádíme přehled získaných příbuzenských pojmenování matky.

⁴³ Citováno z dotazníků.

⁴⁴ Citováno z dotazníku.

⁴⁵ Citováno z dotazníku.

⁴⁶ Citováno z dotazníku.

		Počet výskytů
1)	mami	191
2)	mamko	51
3)	maminko	30
4)	babi	15
5)	mámo	7
6)	mamčo	7
7)	máti	4
8)	matko	4
9)	mamičko	4
10)	mamino	3
11)	mamulko	2
12)	mamuško	2
13)	maminečko	2
14)	matičko	2
15)	babičko	1
16)	mamonko	1
17)	mamule	1
18)	mamulenko	1

Vidíme, že starší generace je v oslovování přeci jenom konzervativnější a používaných oslovení je daleko méně než v prvních dvou skupinách. Proti té první je užívaných tvarů dokonce o více než polovinu méně. I zde nad ostatními osloveními převažuje krátké oslovení *mami* a to opět výrazně (85 %). Jeden respondent uvedl, že používá oslovení *mami* společně s vykáním, což nás velmi překvapilo, protože ač se jedná o nejstarší zkoumanou kategorii, domnívali jsme se, že vykání se neobjeví ani zde. Druhé nejpoužívanější oslovení je *mamko* (22, 8 %), třetí *maminko* (13, 4 %), čtvrté pak *babi* (6, 7 %). Na jednoho respondenta vychází průměrně 1, 5 oslovení.

Objevují se vícekrát zastaralejší oslovení *máti*, *mamičko*, *matičko*. Oproti předchozím skupinám zde můžeme zaznamenat i absolutní absenci anglicizmů.

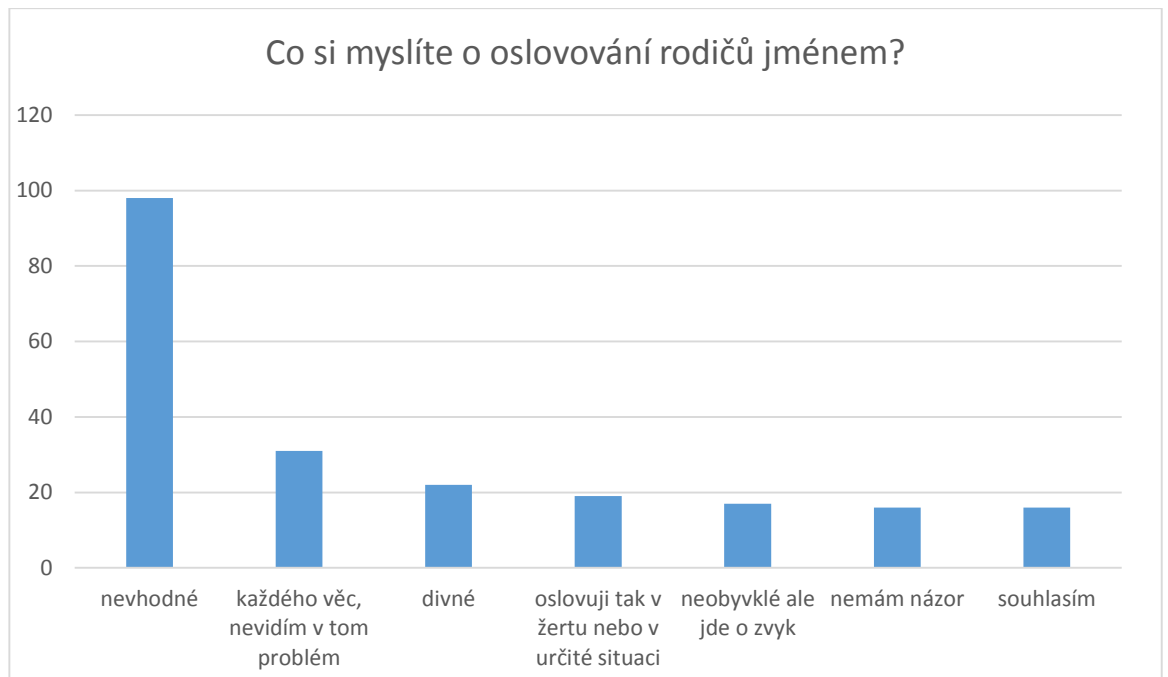
V následující tabulce uvádíme získaná pojmenování pro otce.

		Počet výskytů
1)	tati	169
2)	taťko	34
3)	tatínku	15
4)	dědo	12
5)	táto	12
6)	otče	4
7)	tatíčku	4
8)	tať	1
9)	dědouši	1
10)	dědečku	1
11)	taťáčku	1
12)	taťuldo	1
13)	taťul	1
14)	taťousku	1

Oslovení tati se vyskytuje u 78 % respondentů. Za ním stojí klasické *taťko* (15 %) a *tatínku* (6 %), čtvrté místo, jako i u matky, obsazuje oslovení označující roli prarodiče *dědo* (5, 3 %). Na jednoho respondenta zde vychází pouze 1, 2 oslovení. Hravé tvary se zde objevují pouze minimálně – *taťáčku*, *taťuldo*, *taťul*, *taťousku*.

Oproti první věkové kategorii, kde je k oslovování otce používáno téměř 30 různých tvarů, pro matku dokonce přes 40, je zde repertoár pojmenování daleko chudší.

Ač jsme v této kategorii oslovování jménem vůbec neočekávali, objevilo se u celkem osmi respondentů (3 %). Překvapilo nás také, že respondenti k oslovování rodičů jménem nejsou o nic víc kritičtí než mladší kategorie.

Nicméně, jak vidíme z grafu, i zde výrazně převažují názory, že oslovovat rodiče jménem je nevhodné a neuctivé. Oproti nejmladší věkové kategorii zde více respondentů může oslovování rodičů jménem hodnotit jak z pohledu dítěte, tak z pohledu rodiče. Jedna respondentka uvedla: *Vždy mi to přišlo "cool" než jsem porodila vlastního syna, chci aby mi říkal mami a ne jménem.*⁴⁷ Další respondentka také uvedla svůj pohled z pozice rodiče: *Nepovažuji to za vhodné. Být dobrým tátou a dobrou mámou je jeden z životních cílů. Proč se pak toho "hodnotného" oslovení zříkat?*⁴⁸ Nicméně téměř 3 % respondentů uvedla, že i když sami sice oslovování jménem nepoužívají, nevadí jim, když jsou tak svými dětmi oslovováni. Objevil se i názor, že oslovování jménem je více logické, protože děti také nejsou oslovováni dcerou a synem, ale jejich jménem.

Několik respondentů se také shodlo v tom, že v dětství by mělo být zachováno oslovení *mami, tati*, nicméně v dospělosti jim přijde přirozené, že někteří přejdou na oslovení rodným jménem.

3.3 Oslovování mezi rodiči

V rámci našeho dotazníku jsme se respondentů ptali, jak se oslovují jejich rodiče navzájem. V téměř 90 % jsou užívána rodná jména, jak v jejich základním tvaru, tak různé obměny a zdrobněliny. Jen zřídka se objevují oslovení „partnerskou rolí“, pouze jednou byla uvedena oslovení *ženo/muži, manželko/manželi* a zdrobnělé *ženuško/mužičku*. Používána

⁴⁷ Citováno z dotazníku.

⁴⁸ Citováno z dotazníku.

jsou spíše oslovení jejich rodičovskou rolí a to nejspíše proto, že tato oslovení rodiče používají před svými dětmi. Ženy jsou tedy svými protějšky oslovovány *mámo, mamko, matko, mamino*, s přicházejícími vnoučaty nebo věkem pak také *babičko, bábo, babi*, muži jsou oslovováni *táto, taťko, tatínku*, později také *dědo, dědečku, ...*

Vedle oslovení rodinnou rolí se ale objevovala i důvěrná oslovení jako *miláčku, láska, zlato, puso, zlatíčko, kočička, brumáčku, krásko, myško* apod.

Překvapením bylo zjištění, že někteří rodiče se mezi sebou vůbec neoslovují, nebo si respondenti nikdy nevšimli toho, jak si navzájem říkají.

Co se týče přezdívek, ty jsou užívány v manželské komunikaci minimálně, pouze v deseti případech byla přezdívka uvedena jako jeden z oslovovacích prostředků a to vždy vedle oslovení hypokoristikem.

Oslovení vulgarismy bylo naštěstí uvedeno pouze ve dvou případech.

3.4 Oslovování sourozenců

Oslovování sourozenců jsme se stejně jako oslovování mezi rodiči rozhodli nerozdělovat podle věkových kategorií, ale získané poznatky sepsat do jedné samostatné podkapitoly. Zjistili jsme totiž, že mezi věkovými kategoriemi v těchto oslovováních moc velké rozdíly nejsou a tak jsme se soustředili spíše na celou získanou sumu pojmenování.

K oslovení sourozenců jsou nejčastěji používána rodná jména, přesněji řečeno jejich hypokoristika. Vedle běžně používaných a řekněme klasických hypokoristik jako *Tom, Ivča, Baruška, Daník* atd. se v sourozenecké komunikaci často vyskytují okazionalismy jako *Romulník, Honánek, Kubusák, Majdudla, Petmen, Mird'ousek, Pajd'ukyně, Gabula* nebo *Lucoš*. U oslovování rodičů jsme viděli, že mladší lidé jsou při pojmenování rodičů kreativnější a vymýšlí nejrůznější komoleniny. V sourozeneckých osloveních takto zobecňovat nemůžeme, protože i v nejstarší kategorii se objevily nejrůznější hravé obměny jmen jako *Pitřísek, Linečka* nebo *Mýža*. Konkrétními tvary získaných hypokoristik se ale podrobně zabývat nechceme. Více nás zajímalo užívání příbuzenských pojmenování.

Ve všech věkových kategoriích se k oslovení bratra používá nejvíce tvar *brácha/brácho* (tvar *brácha* pouze mírně převažuje nad vokativem *brácho*). Často je také používáno oslovení *bratře, bráško, brašule*, ale objevují se i méně obvyklé tvary jako *bráchař, brat, bráchýnek, bráchus* nebo *brášín*. Vliv angličtiny se stejně jako v rodičovských osloveních moc neprojevuje ani v osloveních sourozeneckých. Pouze minimálně se používá

oslovení *brother* nebo jeho zkrácený tvar *bro*. Německé *Bruder* se v tomto základním tvaru objevilo pouze jednou, dvakrát pak bylo uvedeno adaptované oslovení *brůdře*.

U oslovení sestry nominativní tvar *ségra* tentokrát výrazně převažuje nad vokativem *ségro*. Oslovení *ségro* se dokonce používá méně než formální *sestro*. Kromě oslovení *sestřičko*, *ségruš/ségruše* se objevují i tvary jako *sestruško* a dvakrát dokonce *sestři*, což známe spíše z lékařského prostředí. Vliv angličtiny jsme tu zaznamenali o něco větší než u oslovení bratra. Vícekrát se nám objevil tvar *sister* a z něj adaptovaný tvar *sistro* a jako oblíbený se ukázal zkrácený tvar *sis*. Z němčiny k nám proniklo oslovení *Schwester*, z něj je následně používáno adaptované *švestro* a *šwystro*. Další uvedený tvar *švygra* považujeme za zkomoleninu z německého *Schwester* a českého *ségra*.

Zejména u nejmladší generace se objevují různé přezdívky a to hlavně ty zvířecí: *Kočičko*, *Žízalo*, *Broučku*, *Opice*, *Osle*, *Čuníku*, ale i různá mazlivá oslovení typu *Muflíku*, *Bobišku*, *Prďolo*, *Bambulko*, *Ňuňátko* nebo *Pupíku*, která jsou používána především pro mladší sourozence a to bez ohledu na to, jak jsou sourozenci staří. Jedna respondentka uvedla, že ač je jejímu mladšímu bratrovi 44 let, stále ho oslovuje *Ťuťánku*, protože pro ni bude navždy tím mladším sourozencem. Naopak se ale objevila i řada nadávek jako *špeku*, *tlusťochu*, *buřte*, *blbe*, *kreténe*, *pitomče* nebo *vole*.

3.5 Přezdívky v rámci rodiny

V této kapitole analyzujeme přezdívky získané na základě otázky: *Oslovujete někoho ve své rodině přezdívkou? Pokud ano, napište koho, a jak tato přezdívka vznikla*. Při analýze materiálu vycházíme primárně z členění Miloslavy Knappové a dále si ho upravujeme podle vlastních potřeb. V tabulkách uvádíme vždy všechny získané přezdívky i s jejich motivacemi, které k nim byly uvedeny.

Přezdívky motivované rodným jménem nositele

ÁČKO	z RJ Alois
BARNABÁŠ BÁRNY	z RJ Barbora
BRAMBORA	z RJ Barbora
BUKAJ BUKU	z RJ Jakub, anagram z RJ Jakub; z něho zkrácené <i>Buku</i>
DAGOBO	z RJ Dagmar

DANESIMMO	z RJ Daniel
ELIÁŠ	z RJ Eliška
GEORG	angl. podoba RJ Jiří
JACK	angl. podoba RJ Honza
JERRY	z RJ Jaroslav
JOHNY	z RJ Johana
KÁJA IV.	z RJ Karel
KÁK	z RJ Kristýna
KANÁLKA	z RJ Natálie (z hypokoristika Natálka + nositelka je nepořádná)
KARTÁGO	z RJ Karolína
LACO	z RJ Ladislav
LŮ LULU	z RJ Lucie
LUIGI	z RJ Ludvík
MACEK	z RJ Markéta
MACEK	z RJ Marek
MACEK	z RJ Matyáš
MACÍČEK	z RJ Marcela
MARLENKA	z RJ Madlenka, podle dortu Marlenka
MARTAN	z RJ Martin
MINKY	z RJ Miroslava
MOROUS	z RJ Marek + nositel je často protivný
NEREZ	z RJ Tereza
PALIČKA	z RJ Alice (vzniklé rýmováním z hypokoristika Alička → Palička)
PANDA	z RJ Štěpánka (z hypokoristika Štěpando → Pando)
PEPINA	z RJ Petra
STANLEY	z RJ Stanislav, podle poháru Stanley cup
STEJK	z RJ Stanislava
ŠPENÁTKA	z RJ Štěpánka
TEROR	z RJ Tereza + nositelka je zákeřná

ZUKY	z RJ Zuzana
------	-------------

Přezdívky motivované příjmením nositele

ÁMEN	z příjmení Amcha
DRSONĚ	jako protiklad k příjmení Hladký
KUČINA	z příjmení Kučera
KYSELKA, KYSELÁK	z příjmení Kyselý
OVÁL	příjmení neuvedeno
WILDA	příjmení neuvedeno

Přezdívky označující tělesné vlastnosti nositele

BAMBULKA	nositelka je při těle
BOBR	nositelka má velké zuby
BUŘTÍK	ironické pojmenování, nositelka je totiž hodně hubená
DROBEK	nositel je mohutný, je tedy z legrace oslovován protikladným pojmenováním
ELFÍK	nositel má odstávající uši
HROŠÍK	nositel je při těle
KAPR	nositel má velké rty
KEŇAN	nositel je vysoký, chudý, opálený a dobře běhá
KOMÁR	nositel je velmi hubený
KLOUZEK	nositel je malé dítě
KOZÍ NOŽKA	nositelka má hubené nohy
KRABICE	nositelka má tvar obličeje připomínající krabici
KROCANICE	nositelka se podobá krocanci
KVĚTÁK	nositel má tvar vlasů připomínající kvěťák
MALEJ	nositelka je malého vzrůstu
MICKA	nositelka je roztomilá
MYŠ	nositelka má velké zuby
OVCE	nositelka má kudrnaté vlasy

PELÁŠILKA	nositelka rychle běhá
PIHA, PIHOUN	nositel má hodně pih
PRCEK	nositel je malého vzrůstu
PRDELO	nositelka má výrazný zadek
ROZPÍČEK	nositelka má nadváhu
SLIM	nositelka je hubená (z angl. slim = hubený)
ŠMOULA	nositel je malého vzrůstu
ŠPEK	nositel je tlustý
ŽABÁK	nositel vypadá jako žabák

Přezdívky označující duševní, charakterové a jiné vlastnosti

BABIČKA MÉRY	nositelka je dobrodružná
BOBÁK ZLOBÁK	nositel se často vzteká
CÍŤA	nositel je až moc citlivý
ČUNĚ	nositel je nepořádný
ČUT	nositel hraje fotbal
FOTBALISTA	nositel rád kouká na fotbal
GORILÍ SAMEC	nositel se často vzteká
HROŠÍK	nositel hlasitě dupe
JOUDA	nositel je nešikovný
KAZISVĚT	nositel pořád něco rozbíjí
KELIŠOVÁ	nositelka pořád mluví
KRAKEN	nositel často zlobí
KŮŽE LÍNÝ	nositelé jsou líní
MAZLÍ	nositel se rád mazlí
MLČOCH	nositel moc nemluví
MUTO	nositel mutuje
NOREK	nositelka nosí kožich z norka
OSEL	nositel se občas chová hloupě
POTVORA	nositelka je zákeřná
PRDEL KYSELÁ	nositelka je protivná
SIRÉNA	nositelka často hlasitě křičí
SLONEČKU	nositelka má ráda slony

STARÁ BAČKORA	nositelka je bázlivá
TABÁK	nositel hodně kouří
VEGAN	nositel je vegan
VEPŘI VEPŘOUNE	nositel je líný
INŽENÝRE	nositel je inženýr
REJŽO	nositel dělá režiséra ve školním kroužku
ŠÉFIKU	nositel pracuje jako vedoucí firmy
PANE PŘEDNOSTO	nositel je přednosta
PANE DOCENT	nositel má titul Doc.
PANÍ MAGISTRO	nositelka má titul Mgr.
OPAVÁČEK	nositel studuje v Opavě

Přezdívky motivované známými osobnostmi, postavami z filmů nebo pohádek

ÁJA Z MAXIPSA FÍKA	nositelka má ráda tuto postavu
BAMBULKA Z FILMU LÍBÁŠ JAKO BŮH	nositelce se líbila přezdívka <i>Bambulka</i> , která se ve filmu objevila
BOB A BOBEK	přezdívky pro staršího a mladšího sourozence, odpovědělo tak 5 respondentů
BOBÍK, FIFI, MYŠPULÍN, PIŇDA	přezdívky pro celou rodinu z kresleného komiksu Čtyřlístek
DAŘBUJÁN	nositel je při těle
EARL	nositel se jmenuje Arnošt, podoba se jménem Earl ze seriálu Jmenuje se Earl
HOBIT	nositel často sledoval film Hobit
ILČI Z VINETOU	z RJ Ilona
KING ČONG-MUM	přezdívka vznikla podle jména severokorejského vůdce King Čong-una
KRÁLÍK TAPPO Z MEDVÍDKA PŮ	motivace neuvedena
OVČÁČEK	přezdívka podle mluvčího prezidenta České republiky Miloše Zemana, nositel prý všechno umí „okecat“
POCAHONTAS	nositelka má ráda tuto postavu

PUCI	nositelkaráda chodí na túry, (Puci = slavný dálkový chodec)
SHREK	nositel vypadá vzhledově podobně
VENDELÍN BAJZA Z BYLO NÁS PĚT	nositel se hodně vychloubá
STARÁ VĚTEV	na základě postavy ze seriálu Dva a půl chlapa

Přezdívky motivované konkrétními událostmi nebo situacemi

BAŤOCH	přezdívka pro otce, který nosil své děti na zádech podobně jako batoh
BRŮDR	nositele tak začala oslovovat sestra a nyní mu tak říká celá rodina
JOHNE	nositel přišel jako malý z kina a řekl „Říkejte mi Johne!“
JUMBO	přezdívka pro bratra podle názvu jeho prvního cyklistického kola
KUBO	respondentka tak oslovuje svého bratra podle písně Bratře Kubo (bratr se jinak jmenuje Mirek)
MOTHER FUCKER	přezdívka pro matku, se kterou její dcera poslouchala hip-hopové písničky
MUFLON	nositelka má přezdívku <i>Slon</i> , která je jejím bratrem komolena na <i>Muflon</i>
PRDKA	nositelka tak říkala svému pozadí, když byla malá
NETUŠIL	nositel často říká hlášku „ <i>Netuším, strýcu, netuším!</i> “
VOZÍK	přezdívka vznikla, když se její nositel chtěl v SMS zprávě podepsat jako <i>Vojtík</i> a automaticky se mu to přepsalo na <i>Vozík</i>
ZEKON	přezdívka pro otce v situacích, kdy má předvést nějaký náročný výkon

Přezdívky vzniklé dětským komolením

EŠ	nositel neuměl říct slovo <i>ještě</i>
HABŽA	nositel toto slovo často používal
KIKINA	nositelka neuměla vyslovit slovo <i>mikina</i>
KLOPAN	nositel říkal místo slova <i>klokan</i> → <i>klopan</i>
OUŠKO	nositel neuměl říct <i>Jaruško</i>
SRNĚ	nositel říkal místo slova <i>srnče</i> → <i>srně</i>

Podle výsledků vidíme, že nejvíce jsou přezdívky tvořeny z rodných jmen a o něco menší, ale i tak početnou skupinu, tvoří přezdívky motivované duševními, charakterovými a jinými vlastnostmi nositele.

Kromě přezdívek, které jsme mohli rozdělit do skupin podle motivace, se objevily i přezdívky u kterých motivace uvedena nebyla, nebo respondenti přímo uvedli, že už ani neví, proč tak daného jedince oslovují (*Hrouda, Prd'ola, Cáčorka, Sádlo, Obludka, Bob, Muf, Prdlina, Květák, Kedlub, Pub, Macík a Selda*).

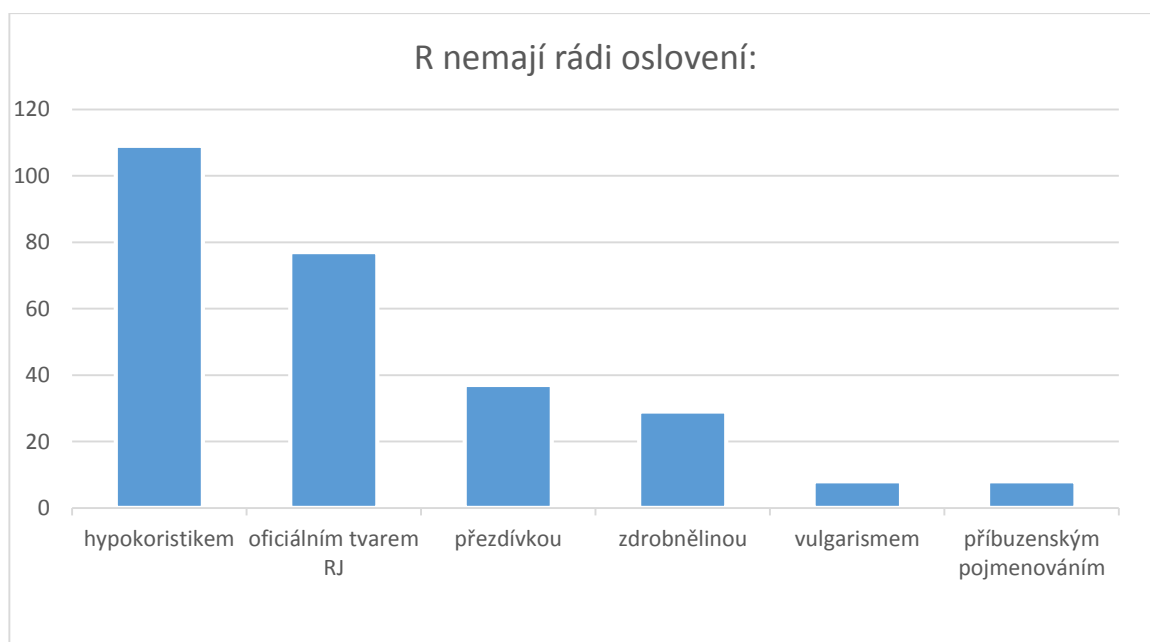
Zbytek respondentů přezdívkou neoslovuje. Jeden respondent dokonce uvedl, že přezdívky nepoužívá, jelikož přezdívky jsou na posmívání se druhému, čímž se shoduje s pojetím SSJČ, který také přezdívky chápe jako hanlivé a posměšné.

3.6 Jaké oslovení Vám vadí?

Jak vidíme, v domácím prostředí se dennodenně setkáváme s nejrůznějšími oslovenými. A stejně jako si nemůžeme vybrat, jaké rodné jméno ponese, není naší volbou, jak budeme v životě oslovováni. I když se nám naše rodné jméno líbí, neznamená to, že se nám budou líbit všechny jeho obměny. A navíc nikdy nevíme, zda nám někteří členové rodiny nevymyslí speciální přezdívku, která nám nebude úplně lichotit.

Díky bohatému repertoáru slovtvorných prostředků můžeme od jednoho rodného jména vytvořit nepřehledné množství hypokoristik. Pro představu uveďme, že M. Knappová ve své publikaci uvádí 40 sufixů pro mužská hypokoristika a přes 40 sufixů pro hypokoristika ženská⁴⁹. Existuje jich ale mnohem více, a jelikož kreativně se meze nekladou, můžeme se často setkat s opravdu originálními tvary. Ne vždy se ale jedná o oslovení pro adresáta lichotivá. Respondentů jsme se tedy v rámci dotazníku ptali, zda v jejich rodině někdo používá oslovení, které se jim nelíbí a proč daný tvar hodnotí negativně.

Ze všech respondentů jich celkem 268 uvedlo, že jim nějaké oslovení vadí. Ze získaných odpovědí jsme oslovení rozdělili do šesti skupin. Následující graf znázorňuje, jaké formy oslovení respondentům nejvíce vadí. Jednotlivé skupiny budou dále rozebrány v následujících podkapitolách.

⁴⁹ KNAPPOVÁ, M. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha: Academia, 1989.

Oslovení hypokoristikem

Nejpočetnější skupinu negativně hodnocených oslovení tvoří různá hypokoristika tvořená z rodných jmen (*Veronika* → *Veruna*), či z již vytvořených hypokoristik (*Péťa* → *Peťuš*).

Nejedná se jen o hypokoristika tvořena augmentativní sufixy jako:

- **ina** (*Lucina, Elina, Magdina, Hanina, Evina*)
- **un/-una** (*Maruna, Veruna, Yvuna, Verun*)
- **uš/-uša** (*Marfuša, Pavluša, Januša, Evuša, Maruš, Ivuš, Peťuš, Liduš*)
- **ák** (*Tyňák*)
- **ena** (*Kačena*)

Některá hypokoristika své expresivní zabarvení ztrácejí a jsou hodnocena jako expresivně neutrální nebo mírně expresivně zabarvená. Přesto však tyto tvary na někoho mohou působit hanlivě. Nejčastěji se jednalo o hypokoristika zakončená na sufixy:

- **ča** (*Anča, Elča, Gabča, Irča, Terča, Monča, Simča, Káča, Jarča, Pavča*)

Jak vidíme u těchto hypokoristik, míra expresivity u jednoho sufixu není vždy stejná. Zatímco hypokoristika *Simča, Monča* působí neutrálně, pojmenování *Káča* a *Anča* bychom hodnotili spíše jako hanlivá.

- **da** (*Elda, Dáda, Handa, Terda, Monda, Žanda*)
- **a** (*Bára, Ela, Gába, Hela, Magda, Sába, Ráďa, Krista, Krista*)
- **ka** (*Soňka, Kačka, Katka, Lucka, Romka, Terka*)

Negativně hodnocena byly také rýmovaná pojmenování vytvořená k nositelčiným rodným jménům, konkrétně *Adélka prdelka, Šářička jednička, Terouš berouš*. Nositelky tato pojmenování považují za nevhodná až urážlivá.

Respondentka *Alice* uvedla, že nemá ráda, když je oslovována jako *Alča*, protože si pak lidé myslí, že se jmenuje *Alena*. Z toho samého důvodu respondentce *Anetě* vadí oslovení *Aničko*, protože odkazuje spíše ke jménu *Anna*.

V rámci našeho průzkumu se sešly tři respondentky, které nesou rodné jméno *Pavla* a nesnáší, když se jim říká *Pavčina*, protože se jedná o jiné jméno. Jedna z nich uvedla, že jí to přijde stejně hloupé, jako kdyby se *Tereze* říkalo *Tamaro*. Dvě respondentky naopak nesou jméno *Pavčina* a vadí jim oslovení *Pavlo*. Jedna z nich uvedla: *Nelíbí se mi oslovení Pavča. Se svým jménem mám trochu problém. Jmenuji se Pavčina a od mala mi rodiče a hlavně*

prarodiče říkali, že si nesmím nechat říkat Pavla, protože jde o jiné jméno. Takže jsem byla vždy Pavlína, což je moc tvrdé, nebo Pavlínka, což je zase příliš dlouhé a dětinské.⁵⁰

Některá rodná jména mají ženský i mužský tvar (př. *Denisa, Denis*). Může se tedy stát, že budou hypokoristika tvořena z těchto jmen znít stejně jak pro muže, tak pro ženy. Respondentka *Denisa* uvedla, že když je oslovoována jako *Denis* (zkráceně *Denisa*) evokuje jí to právě mužské jméno. Jiřina ze stejného důvodu nemá ráda oslovení *Jiříčku*, které je primárně považováno za hypokoristikum k mužskému jménu *Jiří*. Hypokoristikum *Domča* zase *Dominikovi* připomíná spíše ženskou variantu jména *Dominika*.

Nejvíce negativně hodnocených hypokoristik se objevilo od jména *Marie*. Jedna z respondentek ve svém dotazníku uvedla: *Nelíbí se mi oslovení Mařenko, Mano, Mařeno... je to potrestání jménem.*⁵¹ Od dalších respondentek byly negativně hodnoceny tvary *Mařeno, Maru, Máňo, Máničko* a *Madlo*.

V následující tabulce uvádíme další oslovení, která byla uvedena.

Andulo	z RJ Anna
Dagobo	z RJ Dagmar
Domino	z RJ Dominika
Domíno	z RJ Dominik
Evuálie	z RJ Eva
Helouši	z RJ Helena
Karlo	z RJ Karolína
Karol	z RJ Karolína
Macku	z RJ Markéta
Michalo	z RJ Michaela
Monyno	z RJ Monika
Pítře	z RJ Petr
Rézo	z RJ Tereza
Terez	z RJ Tereza
Terezi	z RJ Tereza
Venco	z RJ Václav

⁵⁰ Citováno z dotazníku.

⁵¹ Citováno z dotazníku.

Oslovení oficiální podobou RJ

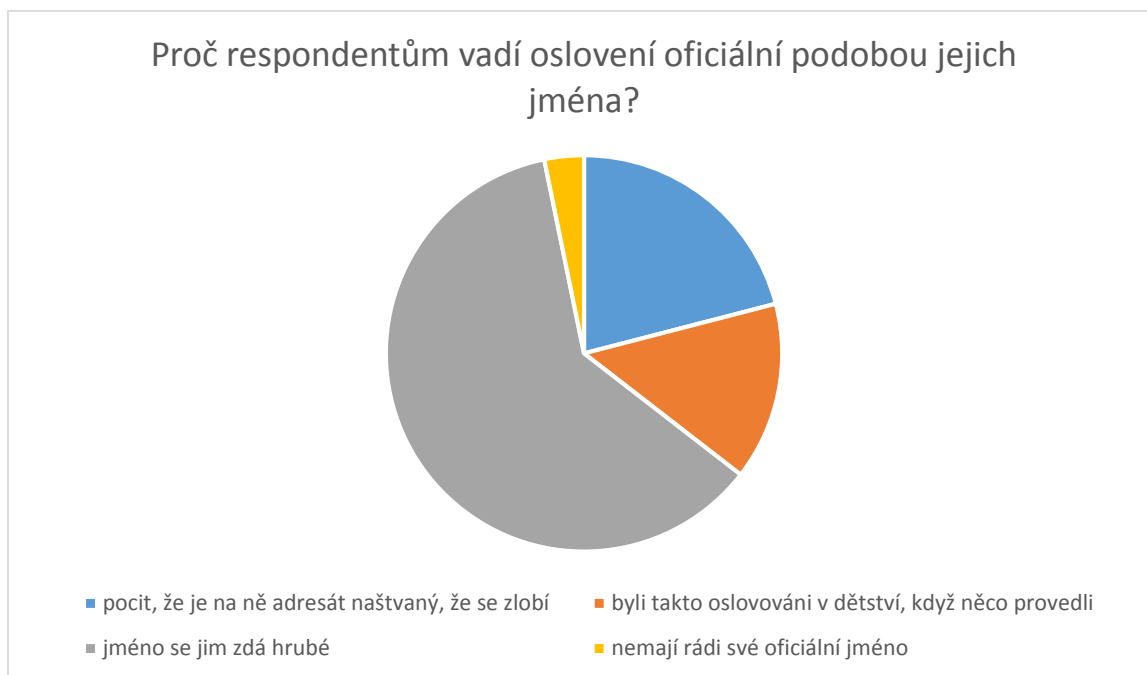
Druhou nejpočetnější skupinu tvoří oslovení jménem v jeho oficiální podobě. V následující tabulce jsou uvedena konkrétní jména řazena podle výskytu, v případě shody abecedně.

		Počet výskytu
1)	Tereza	6
2)	Eva	5
3)	Zuzana	5
4)	Karolína	4
5)	Jakub	3
6)	Petra	3
7)	Andrea	2
8)	Barbora	2
9)	Jan	2
10)	Jana	2
11)	Kateřina	2
12)	Martina	2
13)	Nikola	2
14)	Soňa	2
15)	Veronika	2
16)	Aneta	1
17)	Anna	1
18)	Dominika	1
19)	Klára	1
20)	Kristýna	1
21)	Linda	1
22)	Marie	1
23)	Monika	1
24)	Pavčina	1
25)	Radka	1
26)	Romana	1

27)	Sabina	1
28)	Tamara	1

Celkem 62 respondentů uvedlo, že jim vadí, když jsou oslovováni oficiální podobou jejich rodného jména. Jako nejčastější důvod uváděli, že se jim jejich kalendářní jméno zdá hrubé, neosobní a nevhodné pro rodinné prostředí. Dvě ženy napsaly, že jim oslovení oficiální formou jména vadí pouze v případě, pokud jsou tak oslovené rodinnými příslušníky, od cizích lidí to negativně nevnímají. „*Pokud mě někdo osloví nezdrobnělou podobou mého jména, připadá mi to jako nadávka. Od cizích lidí mi to nevadí.*” Jedna z dotazovaných oslovení vnímá negativně pouze od svého otce, jelikož s ním nemá dobrý vztah a přijde jí, že se „tvrdost“, která se objevuje ve vztahu mezi nimi, promítá právě do oslovení.

Někteří respondenti uvedli, že pokud jsou oslovováni svým jménem v oficiálním tvaru, působí to na ně dokonce jako nadávka (*Zuzana, Soňa*). Jméno *Hana* bylo svou nositelkou označeno za tvrdé až sprosté. V seznamu rodných jmen, která uživatelům vadí v základním tvaru, protože na ně působí moc hrubě, byla většinou jména, která obsahují písmena r a ř, což má určitý vliv na jistou zvukovou „tvrdost“ jména. Většinou však hlavní příčinou bylo, že respondenti mají tato oslovení spojena s negativními situacemi, kdy jako děti něco provedly a dodnes jim toto oslovení evokuje nějakou nepříjemnost, která bude ihned po oslovení následovat. Pouze dvě respondentky uvedly, že jim toto oslovení vadí, protože své jméno nemají rády.

Oslovení přezdívkou

Celkem 38 respondentů uvedlo, že se jim nelíbí oslovení určitou přezdívkou. Pokud byla uvedena konkrétní přezdívka, uvádíme ji v následujícím přehledu společně s vysvětlením respondentů, proč se jim dané oslovení nelíbí.

Beruško

„Nelíbí se mi oslovení přezdívkami. Nejsem přece žádná beruška.“

Bramboráku

„Když jsme byli malí, říkali mi sourozenci různě, třeba Bramboráku (jmenuji se Barbora), to se mi moc nelíbilo.“

Bramboro

„Brambora (je asi zjevné, kvůli čemu se mi nelíbí)“

Bublino

„bublina-dětství“

Čoveče

„Manžel mi říká "čoveče", jako by mu bylo zatěžko vyslovit moje jméno. Uráží mě to. Jmenuji se Zuzana a on to ví už 33 let.“

Dámo

„Matka občas používá oslovení pro mne "Dáma". Zní to povýšeně. Používá to, když se zlobí.“

Džegr

„Džegr - vymyslelmeho nevlastního otce doted' nechápu proč mi tak říká někdy.“

Jelizabeto

„Jelizabeto. Je to pejorativní.“

Kanátko

„Kanálka - jsem Natálie a takhle mi tatka říkal když jsem měla jako malá nepořádek v pokoji, doted' mě s tím občas zlobí.“

Kazisvěte

„Táta mi občas říká fistulka a nebo kazisvět, kvůli hlasu a protože jsem všechno vždycky rozbila, nelíbí se mi to, protože to člověku připomíná jaký byl a už tehdy jsem si nemyslela, že by to byla pravda natožpak teď.“

Kočičko

„Kočičko-tatí to používá jako lichotivé, zatímco mamka jen, když se zlobí.“

Kryso

„Kryso. Nelíbí se mi, protože nejsem krysa.“

Lumpice

„Otec, moje přezdívka z dětství lumpice. Přejde mi to ponižující (a nemáme dobré vztahy).“

Malá babo

„Táta mi říká Malá babo a to se mi nelíbí.“

Mikeši

„Mamka mě někdy oslovuje Mikeši. Říkala mi tak, když jsem byla malá, jelikož jsem měla strašně ráda kocoura Mikeše, tak mi tak začala říkat. Říká mi tak doted, a mně to hrozně vadí.“

Mladej, Frajere

„Mladej, frajere. Protože to vyslovují afektovaně.“

Morouso

„Můj bratr má přezdívku Morous a druhý bratr časem vyvodil ženský tvar pro mě.“

Muflone

„Má přezdívka je slon a bratr ji občas schválně komolí na muflon.“

Opice

„Opice, toto oslovení mi přijde hanlivé.“

Paní inženýrko

„Občas mě z legrace oslovují paní inženýrko.“

Pingule

Když mi brácha řekne Pingule před cizími lidmi, stydím se za to nebo je mi nepříjemné, že používá naše "tajné dětské" oslovení veřejně.

Prdelko

„Jo táta, prdelko (ze srandy) přijde mi to divný, protože tak mě občas oslovuje i můj přítel.“

Prdelko

„Prdelko-sexistické“

Prdlavko

„Prdlavka - přijde mi to nevhodné, dětinské.“

Seldo

„Selda (přezdívka od sestry) > tak se jmenuje prasátko z Garfielda, zní to neuctivě a nelibozvučně.“

Šušňu

„Šušňu. Říkají mi tak bratři. Je mezi námi 14ti a 12tiletý věkový rozdíl a pro ně budu šušeň, i když mi bude skoro 30 a mám dítě.“

Tarbíku

„Otec - tarbík - nelíbí se mi protože tarbík je mrňavá myš tak komu by se to asi líbilo..?!“

Tlust'ochu

„Tlust'och protože to není hezké.“

Veruno

„Občas mě otec oslovuje "Veruno". Což je má sestřenice, jsme si velmi podobné, ale nevidáme se. Má sestřenice se často mračí, je to hodně negativní člověk. Proto když já se mračím a mám špatnou náladu, můj otec mě oslovuje "Veruno". Jelikož nemám se svou sestřenicí dobré vztahy, toto oslovení mi vadí.“

Jedná se tedy většinou o přezdívky, které znějí hanlivě, nebo které poukazují na negativní vlastnosti dotyčného. Jelikož přezdívky vznikají v rodinném kruhu, není dotyčným kolikrát příjemné, když jsou tato důvěrná oslovení používána na veřejnosti. Neoblíbenost přezdívky také může souviset s tím, že jí používají osoby, se kterými nemáme dobrý vztah a za takovým oslovením tedy vidíme negativní podtext.

Oslovení zdrobnělinou

Další celkem početnou skupinu tvoří zdrobněliny utvořené z rodného jména. Celkem 29 respondentů odpovědělo, že jim vadí oslovení zdrobnělinou. Zde vidíme, že ač jsou deminutiva primárně označována za jména s kladně expresivním citovým zabarvením, nemusí tak vždy být myšlena ani vnímána.

Deminutivní tvary jmen jsou používány primárně jako oslovení pro malé děti. Pokud se tedy s tímto oslovením setká dospělý člověk, může mu to k jeho věku připadat nepatřičné a může mít pocit, že dané oslovení snižuje jeho pozici. Jelikož děti pro rodiče navždy zůstanou jejich dětmi, oslovují je většinou zdrobnělinou i v dospělosti. Nejvíce s těmito dětskými podobami jmen pak bojují děti v pubertě, kdy už se cítí dospělí a nechtějí být oslovováni jako malé děti. Jedna respondentka uvedla, že v období puberty jí to velice vadilo, ale nyní když je dospělá, tak už to vnímá spíše jako projev rodičovské lásky.

Tři lidé naopak uvedli, že pokud jsou zdrobnělinami oslovováni rodinnými příslušníky, tak jim to nevadí, ale nemají rádi, když jsou tak oslovováni cizími lidmi, protože deminutivní tvar jména považují za oslovení, které se užívá v důvěrných rodinných vztazích a od cizích lidí je berou jako určitou formu zesměšnění.

Jedna respondentka uvedla, že nemá ráda oslovení zdrobnělinou proto, že to většinou znamená malér nebo nějakou žádost.

Oslovení zdrobnělinou také vždy nemusí znamenat, že k nám má adresát pozitivní vztah. U oslovení vždy záleží na způsobu, jakým daný člověk oslovení reprodukuje a může být tedy myšleno i ironicky s úmyslem nás ponížit.

Oslovení příbuzenským pojmenováním

Pro svou přílišnou formálnost bylo negativně hodnoceno oslovení *mámo*, *matko* a *sestro*. K oslovení *mamina* respondentka uvedla: „*Odporný patvar, zvlášť nesnáším, když mi tak říká manžel. Už 40 let mu vysvětluji, že nejsem jeho matka.*“ Stejně tak se respondentce nelíbí oslovení *babi* („*Manžel mi občas řekne babi, což nesnáším, i když jsem babi.*“).

Oslovení vulgarismem

Vulgarismy se často objevují hlavně v komunikaci mezi sourozenci. Domníváme se, že v rodinném prostředí jsou vulgarismy ne vždy používány jako hrubé nadávky. Jedna z respondentek ve své odpovědi na otázku „*Jak oslovujete své sourozence?*“ uvedla, že své sestře říká *blbko* a hned za to výslovně uvedla, že oslovení není myšleno hanlivě a je to spíše projev sourozeneckého škádlení. Nicméně ať už je oslovení vulgarismem myšleno jakkoliv, není vždy tak přijímáno. Celkem osm respondentů napsalo, že jim vadí oslovení vulgarismem, konkrétní vulgarismy však nechtěli uvést.

4 ZÁVĚR

Oslovování rodičů a sourozenců patří do naší téměř každodenní komunikace. Z vlastních zkušeností víme, že se ve všech rodinách neoslovuje stejně a že se způsoby oslovení v průběhu let mění a to zejména v oslovování rodičů. S pomocí dotazníkové metody jsme se tedy snažili získat aktuální přehled všech způsobů oslovování v rodině.

Na začátku výzkumu jsme si zvolili několik hypotéz, které nyní zhodnotíme.

H₁: Oslovování rodičů rodným jménem bude více akceptováno a případně i používáno u mladších lidí.

Předpoklad větší otevřenosti mladší generace vůči oslovování rodičů jménem se nám nepotvrdil. Všechny generace byly k tomuto způsobu oslovování totiž stejně kritické. Ze získaných odpovědí jsme dokonce měli pocit, že mladší generace se k němu staví ještě o něco odmítavěji a hodnotí tento způsob oslovení jako opravdu nevhodný. Pokud respondenti oslovení jménem používají, jedná se většinou o situace, kdy chtějí rodiče poškádlit, ale v běžné komunikaci používají klasické *mami*, *tati*. Celkově tento trend tedy zatím u nás není nijak rozšířený a domníváme se, že ani v nejbližší budoucnosti nebude, protože stále je pro většinu lidí důležité zachování určité tradice, což i oslovení bezesporu je.

H₂: Při oslovování rodičů bude mladší věková kategorie kreativnější a bude používáno více oslovení než u starší věkové kategorie.

U mladší generace se opravdu objevilo mnohem více obměn příbuzenských pojmenování než u starší generace, která se drží spíše tradičnějších oslovení (v nejmladší věkové kategorii bylo pro pojmenování matky uvedeno 44 tvarů, pro otce 29; v nejstarší věkové kategorii pro matku pouze 18 tvarů, pro otce 14). U všech věkových kategorií však výrazně dominuje oslovení *mami*, *tati*, které je jistě oblíbené díky jeho krátkosti a jeho tvar zároveň obsahuje dostatečné kladné expresivní zabarvení. Kromě těchto nejfrekventovanějších oslovení jsou užívány i další tvary. Překvapilo nás, kolik celkově se dá vytvořit pojmenování a jaké neobvyklé tvary jsou používány. Jen k příbuzenským pojmenování matky bylo v první kategorii použito 24 různých sufixů, a to jak ty klasické (- *ka*, - *ča*, - *inka*, ...), tak i některé méně obvyklé (- *ao*, - *inda*, -*on*). Pro matku jsme sesbírali celkem 90 příbuzenských pojmenování, pro otce 60.

Na rozdíl od sourozenců a našich kamarádů, které můžeme oslovovat nejrůznějšími hypokoristickými obměnami jejich rodného jména, u rodičů tuto možnost nemáme. Nebo

alespoň ne tehdy, pokud se chceme držet tradičního způsobu oslovení. Sufixy, které normálně využíváme k tvorbě hypokoristik, jsou tedy používány k tvoření nových pojmenování příbuzenských. Některé tvary jsou běžně používány (*mamina, taťulda*), některé okazionalismy vzniknou pouze v rámci jedné rodiny a už nemusí být nikdy znovu použity (*mamuchen, mamao*).

H3: U oslovení sourozenců budou převažovat hypokoristická pojmenování nad těmi příbuzenskými.

V oslovování sourozenců jsme se ani tolik nezaměřovali na porovnávání z hlediska věku, protože jsme nějaké výrazné rozdíly nezaznamenali, a tak jsme se soustředili na všechna získaná pojmenování. Podle očekávání převládají oslovení hypokoristickými podobami rodných jmen. V sourozenecké komunikaci jsou také hojně užívány nejrůznější přezdívky, často také zhrubělá pojmenování a vulgarismy. Byli jsme ale příjemně překvapeni, že vulgarismů se neobjevilo tolik, jak jsme očekávali. Je ale také možné, že se k užívaným vulgarismům někteří zkrátka nepřiznali. Co se týče příbuzenských pojmenování, zajímavé zjištění bylo, že při oslovení sestry nominativní tvar *ségra* výrazně převažuje nad vokativem *ségro* (72:15), kdežto pro bratra je výskyt nominativního *brácha* téměř totožný s vokativem *brácho* (57:51). Na rozdíl od pojmenování rodičů, kde bylo příbuzenských pojmenování vytvořeno opravdu hodně, bylo zde pro pojmenování bratra i sestry vytvořeno pouze 15 obměn. Pokud totiž při oslovení sourozenců chceme vytvářet kreativní pojmenování, obměňujeme spíše jejich rodná jména. Pokud užíváme příbuzenská pojmenování, držíme se oslovení, která jsou nějak zažita (*brácha, ségra, bráško, brašule, ségruš*) a nesnažíme se o vymýšlení nových tvarů. Když už se tyto tendence objevují, tak pouze zřídka (*bráchač, bráchýnek, bráchus*).

H4: Lidé v rodinném prostředí nemají rádi oslovení rodným jménem v jeho základní podobě.

V rámci našeho výzkumu jsme se zaměřili i na oslovení, která od ostatních členů rodiny vnímáme negativně. Krom různých hypokoristických podob našich jmen, která se respondentům spíše zkrátka nelíbí, velkou skupinu vytvářely oficiální podoby rodných jmen. Je to dáno tím, že toto oslovení máme často spojované se situacemi, kdy jsme něco provedli a rodiče nás chtěli pokárat. Většina je zvyklá na to, že je v rodinném prostředí oslovována zdobnělinami a pokud se tak nestane, očekává se nějaká nepříjemnost. Dalším důvodem také bylo to, že oficiální podoba jejich jména je považována pro rodinné prostředí za

nevhodnou pro nedostatečnou míru citového zabarvení. Naproti tomu ani zdrobněliny nebyly vždy hodnoceny kladně. Respondentům zejména vadí, pokud jsou tak osloveni již jako dospělí a mají pocit, že jsou tímto oslovením „sníženi“ na pozici malého dítěte.

H5: Přezdívky budou používány minimálně.

Z vlastní zkušenosti jsme výskyt přezdívek příliš neočekávali. Přezdívky jsou totiž typické spíše pro větší skupiny lidí, známe je zejména ze školního prostředí. Zjistili jsme však, že i v rodinách jsou hojně užívány a to především v komunikaci mezi sourozenci. Nejčastěji se přezdívky tvoří od rodných jmen nositele nebo jsou motivovány různými charakterovými vlastnostmi jedince.

Pro mladší sourozence jsou často používány mazlivé přezdívky typu *Ňufíček*, *Ťutínek*, *Kočička* apod. Směrem k rodičům se přezdívky vyskytují pouze zřídka, stejně tak v komunikaci mezi rodiči.

5 SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

- BENEŠ, J. O našich příjmeních. *Naše řeč*, 28, 1994, s. 165–175.
- DOKULIL, M. Domácké podoby rodných a příbuzenských jmen na – i (y). *Naše řeč*, 59, 1976, s. 13–20.
- HAVRÁNEK, B., ed. *Spisovný slovník jazyka českého*, Praha: Ústav pro jazyk český, 2011.
- KARLÍK, P., M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ, ed. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2002.
- KARLÍK, P. M. NEKULA a J. PLESKALOVÁ, ed. *Nový encyklopedický slovník češtiny online*. 2012–2017.
- KARLÍK, P., M. NEKULA, Z. RUSÍNOVÁ a M. Grepl. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., Praha: Nakladatelství lidové noviny. 2012.
- KNAPPOVÁ, M. O přezdívkách v současné češtině. *Přednášky z XLI. letního věku LŠSS*, Praha: UK, 1998.
- KNAPPOVÁ, M. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha: Academia, 1989.
- KNAPPOVÁ, M. Významové aspekty vlastních jmen. *Naše řeč*, 41, 1980, s. 57–60.
- KNEŘOVÁ, M. Ke způsobům oslovení v mluvených projevech. *Naše řeč*, 78, 1995, s. 36–44.
- MISTRÍK, J. *Encyklopédia jazykovedy*. Vyd. 1., Bratislava: Obzor, 1993.
- PASTYŘÍK, S. Hypokoristické podoby vlastních jmen a jejich současné zkoumání. *Čeština doma a ve světě*, 15, 2007, s. 101–104.
- PASTYŘÍK, S. K současným přezdívám a jejich třídění. *Sborník přednášek z VII. konference o slangu a argotu v Plzni*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2005, s. 123–126.
- PASTYŘÍK, S. Zhrubění rodinné komunikace. *Český jazyk a literatura*, 44, 1993/94, s. 69–72.
- PLESKALOVÁ, J. Hypokoristika v češtině. *Přednášky a besedy z XL. běhu LŠSS*. 2007, s. 150–158.
- ŠRÁMEK, F. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

6 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 - Dotazník

Dotazník k bakalářské práci – Vzájemné oslovování v rodině

Vážení respondenti,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku zaměřeného na vzájemné oslovování mezi rodinnými příslušníky.

Dotazník je **anonymní**, všechny Vámi poskytnuté údaje budou využity pouze ke zpracování bakalářské práce, která se tímto tématem zabývá.

Předem Vám moc děkuji za Vaše odpovědi a za Váš čas, který jste věnovali vyplňování dotazníku.

Simona Choutková, studentka 3. ročníku Pedagogické fakulty UK

1. Pohlaví
 - muž
 - žena

2. Věk _____

3. Nejvyšší dosažené vzdělání
 - základní
 - středoškolské bez maturity/vyučen(a)
 - středoškolské s maturitou
 - vysokoškolské

4. Složení Vaší nejbližší rodiny
 - vlastní rodiče, žijí v manželství
 - vlastní rodiče, rozvedení, ale vídám se s oběma
 - vlastní rodič + partner
 - nevlastní rodiče
 - jiné _____

5. Kolik máte sourozenců? Uveďte jejich věk a pohlaví.

V této části dotazníku Vás poprosím o konkrétní odpovědi. Vždy uveďte všechna oslovení, která používáte, i kdybyste je používali jen občas.

Př. Jak oslovujete svého otce? – tati, taťko, Jardo, foťříku, táto, ...

6. Jak oslovujete svoji matku?

7. Jak oslovujete svého otce?

8. Jak oslovujete své sourozence?

9. Jak se oslovují rodiče navzájem?

10. Jak oslovujete případné partnery svých rodičů?

11. Co si myslíte o oslovování rodičů jménem? Pokud je Vy sami tak oslovujete, napište proč.

12. Oslovujete někoho ve své rodině přezdívkou? Pokud ano, napište koho, a jak tato přezdívka vznikla.

13. Používá pro Vás někdy někdo z rodiny oslovení, které se Vám nelíbí? Pokud ano, napište, proč se Vám dané oslovení nelíbí.

Ještě jednou Vám moc děkuji za Váš čas a cenné informace! ☺

Příloha 2 – Vyplněný dotazník

Dotazník k bakalářské práci – Vzájemné oslovování v rodině

Vážení respondenti,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku zaměřeného na vzájemné oslovování mezi rodinnými příslušníky.

Dotazník je **anonymní**, všechny Vámi poskytnuté údaje budou využity pouze ke zpracování bakalářské práce, která se tímto tématem zabývá.

Předem Vám moc děkuji za Vaše odpovědi a za Váš čas, který jste věnovali vyplňování dotazníku.

Simona Choutková, studentka 3. ročníku Pedagogické fakulty UK

1. Pohlaví
 - muž
 - žena

2. Věk: 30

3. Nejvyšší dosažené vzdělání
 - základní
 - středoškolské bez maturity/vyučen(a)
 - středoškolské s maturitou
 - vysokoškolské

4. Složení Vaší nejbližší rodiny
 - vlastní rodiče, žijí v manželství
 - vlastní rodiče, rozvedení, ale vídám se s oběma
 - vlastní rodič + partner
 - nevlastní rodiče
 - jiné _____

5. Kolik máte sourozenců? Uveďte jejich věk a pohlaví.
1, věk 27, žena

V této části dotazníku Vás poprosím o konkrétní odpovědi. Vždy uveďte všechna oslovení, která používáte, i kdybyste je používali jen občas.

Př. Jak oslovujete svého otce? – tati, taťko, Jardo, fotříku, táto, ...

6. Jak oslovujete svoji matku?

mami, mamko, mamčo, maminko, mamí, mamino, mámo, Kyselko (odvozeno od příjmení)

7. Jak oslovujete svého otce?

táto, taťko, taťuldo, tatínku, tatino, fotříku, Kyselo, Kyseláku

8. Jak oslovujete své sourozence?

ségra, sis, sestřičko, Evko, Evi, Evino, Evulíku, Eví, Kyselko

9. Jak se oslovují rodiče navzájem?

Vlád'o, Vládíku, Kyselo, Blani, Blanko, Kyselko

10. Jak oslovujete případné partnery svých rodičů?

-

11. Co si myslíte o oslovování rodičů jménem? Pokud je Vy sami tak oslovujete, napište proč.

Mně to připadá nepřirozené a nikdy se to u nás nepraktikovalo, ale když to tak někdo chce, tak proč ne.

12. Oslovujete někoho ve své rodině přezdívkou? Pokud ano, napište koho, a jak tato přezdívka vznikla.

Kyselko, Kyseláku - sestru, mámu, tátu - vychází to z příjmení.

13. Používá pro Vás někdy někdo z rodiny oslovení, které se Vám nelíbí? Pokud ano, napište, proč se Vám dané oslovení nelíbí.

Občas mi někdo řekne Hano. Je to tvrdé a moc se mi to nelíbí.

Ještě jednou Vám moc děkuji za Váš čas a cenné informace! ☺

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta

M. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Evidenční list žadatelů o nahlédnutí do listinné podoby práce

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výtěžným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				